

Luomutuotannon kasvua rajoittavat tekijät Etelä-Savossa

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Maaseutuelinkeinot

Kevät 2025

Elina Rahikainen

Koulutus	Maaseutuelinkeinot
Tekijä	Elina Rahikainen
Työn nimi	Luomutuotannon kasvua rajoittavat tekijät Etelä-Savossa
Ohjaaja	Monna Alatalo

Vuosi 2025

Opinnäytetyössä tarkasteltiin luomutuotannon kasvua rajoittavia tekijöitä Etelä-Savon alueella. Tavoitteena oli tuottaa tietoa luomutuotannon kasvun haasteista sekä selvittää, mitkä ovat luomutuotannon kasvua merkittävimmin rajoittavia tekijöitä. Lisäksi työssä pohdittiin, millaisin keinoin luomun kiinnostavuutta voitaisiin parantaa viljelijöiden näkökulmasta. Työn tilaajana toimi Etelä-Savon ELY-keskus.

Luomutuotanto on valvottu ruoantuotantotapa ja laatujärjestelmä, jossa huomioidaan laajasti ympäristön, ihmisten ja eläinten hyvinvointi. Sen tuotantoehdot ovat tavanomaista tuotantotapaa tiukemmat, ja tuotantoa valvotaan luomun luotettavuuden varmistamiseksi. Luomutuotanto on kasvanut voimakkaasti 2000-luvun alusta maailmanlaajuisesti, myös Suomessa. Tavoitteena on, että vuoteen 2030 mennessä neljäsosa EU:n maatalousmaasta on luomutuotannon piirissä. Luomupeltoalan määrä oli Suomessa suurimmillaan vuonna 2022, jolloin se vastasi 15 prosentin osuutta kaikesta maatalousmaasta. Tämän jälkeen luomun kasvu Suomessa pysähtyi, ja luonnonmukaisessa tuotannossa olevan maatalousmaan määrä laski vuodessa jopa kahdeksan prosenttia. Samanlainen kehitys on nähtävissä Etelä-Savossa, jossa myös luomutilojen määrässä tapahtui merkittävä pudotus vuonna 2023. Vuonna 2024 Etelä-Savon luomutuotannossa olevan maatalousmaan osuus kattoi hieman alle 17 prosenttia maatalousmaasta.

Työ toteutettiin laadullisena tutkimuksena, ja aineisto kerättiin teemahaastattelujen avulla. Haastateltaviksi valittiin neljä Etelä-Savon alueella toimivaa viljelijää sekä kaksi luomun parissa asiantuntijaroolissa työskentelevää henkilöä. Haastattelut toteutettiin keväällä 2025.

Tutkimustuloksista selvisi, että merkittävimpiä ongelmia luomutuotannossa ovat yleisesti byrokratia ja luomutuotteista saatava hinta. Suuriksi haasteiksi koetaan myös liian suuret luomuvälvönnön tarkastusmaksut sekä vaatimus tuottaa vähintään 30 prosentilla luomusitoumusalasta myyntikasveiksi luettavia kasveja. Luomutuotannon kasvun esteenä on se, että viljelijät eivät yleisesti koe luomutuotantoon siirtymistä kiinnostavana ja kannattavana vaihtoehtona. Tärkeimpinä kehityskohteina nähdään byrokratian purkaminen, joustavuuden lisääminen, luomumarkkinoiden kehittäminen ja taloudellisten kannusteiden lisääminen. Etelä-Savon alueellisesta näkökulmasta esiin nousi joitakin kehitysehdotuksia, mutta pääosin esiin nostetut ongelmat vaikuttavat yhteisesti EU:n tai koko Suomen tasolla.

Avainsanat luonnonmukainen tuotanto, luomuviljely, maatalous, Etelä-Savo
Sivut 51 sivua ja liitteitä 9 sivua

DP Degree Programme in Agricultural and Rural Industries
Author Elina Rahikainen Year 2025
Subject Factors Limiting the Growth of Organic Production in South Savo
Supervisors Monna Alatalo

This thesis examines the factors that limit the growth of organic farming in the South Savo region of Finland. The aim was to identify the main challenges and explore how organic farming could be made more appealing to farmers. The work was commissioned by the ELY Centre for South Savo.

Organic farming is a controlled method of food production that emphasizes the well-being of the environment, people, and animals. It follows stricter regulations than conventional farming, and compliance is monitored to ensure consumer trust. Since the early 2000s, organic farming has grown significantly worldwide, including in Finland. The EU's goal is to increase the share of organic farmland to 25 percent by 2030. In 2022, organic farmland in Finland reached its highest point, accounting for 15 percent of the total agricultural land. After that, growth stalled, and the area decreased by up to eight percent in one year. A similar trend was seen in South Savo, where also the number of organic farms dropped in 2023. In 2024, organic farmland in the region accounted for just under 17 percent of all agricultural land.

This study was carried out as qualitative research using thematic interviews. Four farmers from South Savo and two experts in organic farming were interviewed. The interviews were done in the spring of 2025.

The results showed that the main challenges in organic farming are bureaucracy and low product prices. Other issues include high inspection fees and the requirement to grow marketable crops on at least 30 percent of the committed organic area. Many farmers do not see organic farming as an attractive or economically viable option. Key areas for improvement include reducing bureaucracy, increasing flexibility, developing organic markets, and providing better financial incentives. While some challenges are local, most are influenced by national or EU-level policies.

Keywords organic production, organic farming, agriculture, South Savo
Pages 51 pages and appendices 9 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Luomutuotanto ja sen merkitys	2
2.1	Mitä on luonnonmukainen tuotanto?	2
2.2	Luomun vaatimukset kasvintuotannossa, satotasojen erot ja satopotentiaali	4
2.3	Luomun vaatimukset kotieläintuotannossa	6
2.4	Luomun merkitys ympäristölle	10
2.5	Luomun taloudelliset merkitykset	14
2.6	Luomu kuluttajien näkökulmasta	15
3	Luomutuotannon kehitys	16
3.1	Luomutuotannon ja luomumarkkinoiden kehitys globaalisti ja EU:ssa	16
3.2	Luomutuotannon kehitys Suomessa	17
3.3	Luomutuotanto ja sen kehitys Etelä-Savossa	17
3.4	Luomumarkkinat Suomessa	19
4	Tukijärjestelmä, maatalouspolitiikka (EU) ja valvonta	20
4.1	EU:n maatalouspolitiikka luomun osalta	20
4.2	Luomun tukijärjestelmä Suomessa	22
4.3	Luomuvalvonta	23
5	Aineisto ja menetelmät	25
5.1	Tutkimusotteen valinta	25
5.2	Teemahaastattelu	26
5.3	Haastateltavien valinta ja tutkimuksen toteutus	27
5.4	Haastattelun teemat	29
6	Tutkimuksen tulokset	30
6.1	Luomutuotantoon suhtautuminen	30
6.2	Luomun merkittävimmät ongelmat	31
6.3	Byrokratia, tukiehdot ja valvonta	32
6.3.1	Luomujärjestelmän byrokratiaan kaivataan lisää joustavuutta	32
6.3.2	Myyntikasvivaatimus tukiehtojen suurimpana ongelmana	34
6.3.3	Kuormittava luomuvalvonta ja liian suuret tarkastusmaksut	35
6.4	Kannattavuus, markkinat ja tuet	37
6.5	Tuotannolliset ja muut tekijät	40
6.6	Etelä-Savon alueelliset tekijät	41

7	Johtopäätökset.....	43
8	Pohdinta.....	44
	Lähteet.....	48

Liitteet

- Liite 1. Aineistonhallintasuunnitelma
- Liite 2. Tutkimuksen tietosuojailmoitus
- Liite 3. Saatekirje
- Liite 4. Tutkimushaastattelun teemat

1 Johdanto

Luomutuotannon merkitys osana vastuullisempaa ja kestävämpää ruoantuotantojärjestelmää on kasvanut viime vuosikymmenten aikana niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa ja maailmalla. Luomutilojen osuus, luonnonmukaisesti viljellyn maatalousmaan määrä sekä luomutuotteiden kulutus olivat tasaisessa kasvussa 2010-luvun alusta 2020-luvun alkupuolelle saakka.

Vuodesta 2022 luomun kasvu Suomessa on pysähtynyt ja luomutilojen ja -peltopinta-alan määrä jopa laskenut. Luomun kasvun pysähtyminen on ongelma, sillä luomutuotannon kasvattaminen on asetettu tavoitteeksi niin EU:n kuin kansallisesti Suomenkin tasolla. Tavoitteena on, että vuoteen 2030 mennessä 25 prosenttia maatalousmaasta on luomutuotannossa. Poliittinen tahtotila luomun kasvattamiseksi on vahva. Suomessa luomutuotannossa oli parhaimmillaan 15 prosenttia kokonaispeltoalasta (Ruokavirasto, 2025a). Luomutuotannon kasvattaminen on yksi niistä keinoista, joiden avulla pyritään kohti ympäristöystävällisempää, vastuullisempaa ja kokonaisvaltaisesti kestävämpää ruokajärjestelmää.

Vuonna 2024 maatilojen lukumäärä Suomessa oli kaiken kaikkiaan noin 41 000, joista luomutiloja oli noin 4 000 (Luonnonvarakeskus, 2024a; Ruokavirasto, 2025a). Luomutilojen osuus oli siis hieman alle kymmenen prosenttia.

Luomun kasvun taantuminen on ongelma myös Etelä-Savon alueella. Vuonna 2023 luomutuotannon lopetti alueella yli 40 maatilaa. Etelä-Savolla on kuitenkin pitkä historia ja vahvat perinteet luomutuotannossa. Etelä-Savo palkittiin myös EU:n parhaana luomualueena vuonna 2024, vaikka samaan aikaan ei ole nähty merkkejä luomun lähtemisestä uuteen nousuun (Luomuliitto, 2024). Eteläsavolainen luomu on tällä hetkellä näkyvästi ja positiivisessa valossa esillä, mutta uutta potkua kasvuun kaivataan. Myös Etelä-Savossa luomutuotannossa olevalle maatalousmaalle on asetettu tavoitteeksi 25 prosentin osuus koko maakunnan maatalousmaasta (Etelä-Savon ELY-keskus, n.d.)

Tässä opinnäytetyössä pyritään selvittämään, mitkä ovat luomutuotannon kasvua rajoittavia tekijöitä Etelä-Savossa, ja miten luomutuotannosta voitaisiin kehittää houkuttelevampi vaihtoehto viljelijöille. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä luomutuotannon haasteista alueellinen näkökulma huomioiden. Työssä esitellään myös keinoja luomun kiinnostavuuden ja houkuttelevuuden parantamiseksi.

Tutkittua tietoa luomutuotannon tämänhetkisistä haasteista on melko vähän saatavilla etenkin alueellisesti. Luomutuotantoon liittyvien ongelmien ja kasvua rajoittavien tekijöiden ymmärtäminen on tärkeää, jotta luomujärjestelmää ja -ketjua voidaan tulevaisuudessa kehittää toimivammaksi. Jos luomutuotantoa halutaan kasvattaa, täytyy järjestelmää kehittää niin, että siihen kuulumisen on viljelijöille houkuttelevampaa ja palkitsevampaa.

Tässä työssä käytetään rinnakkain termejä luomu ja luonnonmukainen, joilla viitataan aina samaan asiaan. Esimerkiksi luonnonmukainen tuotanto ja luomutuotanto tarkoittavat samaa asiaa.

2 Luomutuotanto ja sen merkitys

2.1 Mitä on luonnonmukainen tuotanto?

Luonnonmukainen tuotanto eli luomutuotanto on kokonaisvaltainen ja valvottu ruoantuotannon ja tilanhoidon laatujärjestelmä, jossa otetaan laajasti huomioon niin ympäristö ja ilmasto kuin eläinten ja ihmisten hyvinvointikin. Luonnonmukaista tuotantoa koskevat tavanomaista tuotantotapaa tiukemmat vaatimukset, joiden avulla pyritään varmistamaan tuotteiden korkea laatu. Valvonnan tarkoituksena on varmistaa, että luomuna markkinoitujen tuotteiden tuottamisessa on todella noudatettu luomutuotannon ehtoja. Näin kasvatetaan luomun luotettavuutta ja uskottavuutta myös kuluttajien silmissä. (Maa- ja metsätalousministeriö, n.d.) Luomutuotanto on toistaiseksi ainoa kestävyteen perustuva maatalousjärjestelmä, jolla on kattava sertifiointijärjestelmä.

Luonnonmukaisessa maataloudessa korostuu tuotannon ekologisten vaikutusten huomioiminen verrattuna tavanomaiseen tuotantoon. Luonnonmukaisessa tuotannossa ja sen kehittämisessä käytetään hyväksi luonnollisia ekologian toimintaperiaatteita, jotka eivät ole ristiriidassa luonnon toiminnan kanssa. Luonnonmukaisen viljelyn tuotantomallissa pyritään vahvasti kohti ekologista kestävyyttä, ja se tukeutuukin vahvasti kestävä kehityksen periaatteisiin laajemmassakin näkökulmassa. (Rajala, 2004, s. 19)

Hollannissa Twenten yliopistossa tehdyn tutkimuskatsauksen mukaan luomutuotanto edistää kahdeksaa YK:n kestävä kehityksen ohjelman 17 tavoitteesta. Luomun on katsottu tarjoavan osaltaan ratkaisuja kestävä kehityksen tavoitteisiin liittyen mm. luonnon monimuotoisuuden ylläpitoon, vesistöjen ravinnekuormitusten pienentämiseen sekä

ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin lisäämiseen. Lisäksi on mahdollista, että luomun avulla voidaan esimerkiksi edistää ilmastonmuutoksen hillintää sekä tuottaa ihmisille turvallisempaa ja terveellisempää ravintoa. (de Schaetzen, 2019, ss. 12–42)

Luonnonmukaisessa tuotannossa keskeisessä asemassa ovat siis luonnon monimuotoisuuden tukeminen, luonnonvarojen kestävä ja vastuullinen käyttö, maan kasvukunnosta huolehtiminen, veden laadun turvaaminen sekä eläinten hyvinvoinnista huolehtiminen. (Euroopan komissio, n.d.-a)

Euroopan komissio (n.d.) määrittelee luonnonmukaisen tuotannon olevan ”maanviljelytekniikka, jonka tarkoitus on tuottaa elintarvikkeita luonnollisista aineista luonnollisin menetelmin”. Kansainvälisen luomualan kattojärjestö IFOAM:in mukaan luomu perustuu neljään eettiseen periaatteeseen, joita ovat terveys, ekologia, oikeudenmukaisuus ja huolenpito (IFOAM Organics International, n.d.). Euroopan komission vuonna 2021 julkaisemassa luomutuotantoa koskevassa toimintasuunnitelmassa tavoitteeksi on asetettu, että neljäsosa EU:n maatalousmaasta olisi luomuviljelyssä vuoteen 2030 mennessä. Tällä pyritään vastaamaan Euroopan vihreän kehityksen ohjelman tavoitteisiin. (Euroopan komissio, n.d.-b)

EU-lainsäädännössä on määritetty luonnonmukaista tuotantoa ja luomutuotteiden merkintöjä koskevat säännöt, joita Suomessakin noudatetaan (Ruokavirasto, 2023; Euroopan komissio, n.d.). Luomuvälvönnän osalta Ruokavirasto on Suomen kansallinen keskusviranomainen, jonka tehtävänä on suunnitella, ohjata ja kehittää valvontaa Suomessa (Ruokavirasto, 2022a). Alkutuotannon osalta luomuvälvönnästä vastaavat ELY-keskukset.

Luonnonmukainen tuotanto on siis laaja kokonaisuus, jota voidaan tarkastella monelta eri kantilta ja johon liittyy paljon erilaisia näkökulmia ja seikkoja. Luomua onkin laajemmassa kuvassa kuvailtu hieman eri tavoin näkökulmasta riippuen. Tämä ei kuitenkaan muuta sitä tosiasiaa, että tuotantomuotona luomu on tarkoin säädettyä ja valvottua, ja sitä koskevat EU-lainsäädännössä tarkoin määritetyt säännöt. Luomutuotteen tunnistaa EU:n luomumerkistä, ja luomua voi olla ainoastaan luomuasetuksen mukainen tuote (Pro Luomu, n.d.-a). Tiivistetysti luomussa on kyse ruoantuotantotavasta, jossa pyritään tuottamaan mahdollisimman ympäristöystävällisesti, eettisesti ja kestävästi puhdasta ja terveellistä ruokaa koko ketju huomioiden.

2.2 Luomun vaatimukset kasvintuotannossa, satotasojen erot ja satopotentiaali

Merkittävimmät käytännön erot luomuviljelyn ja tavanomaisen viljelyn välillä liittyvät kasvinsuojeluaineiden ja lannoitteiden käyttöön. Luomutuotannossa ei käytetä keinotekoisia lannoitteita tavanomaisen tuotannon tapaan, vaan lannoitus toteutetaan pääsääntöisesti viljelykierron ja eloperäisten lannoitteiden, kuten karjanlannan, avulla. Kasvinsuojelu perustuu luomutuotannossa pitkälti ennaltaehkäisyyn, kun tavanomaisessa tuotannossa käytössä olevien torjunta-aineiden käyttö ei ole sallittua. Keskeisessä osassa ovat mm. oikea-aikaiset mekaaniset viljelytoimet, hyvin suunniteltu viljelykierto sekä vastustuskykyisten lajikkeiden käyttö. Viljelykierto onkin luomuviljelyssä hyvin keskeinen asia, ja sen suhteen on asetettu tavanomaista tiukemmat vaatimukset.

Luonnonmukaisessa kasvintuotannossa rikkakasvien, kasvitautien ja tuholaisien torjunnan pääpaino on ennaltaehkäisyssä ja ennakoinnissa. Riskejä pienennetään panostamalla kokonaisvaltaisesti peltomaan kasvukuntoon ja siellä elävien eliöiden monimuotoisuuteen ja tasapainoon. Koska kemialliset torjunta-aineet eivät ole käytössä, on tärkeää panostaa kasvien luonnolliseen vastustuskykyyn esimerkiksi valitsemalla kestäviä lajikkeita sekä suosia tuholaisien luontaisia vihollisia. Kun varsinaisiin kasvinsuojelutoimenpiteisiin on ryhdyttävä, käytössä ovat ensisijaisesti mekaaniset ja termiset torjuntakeinot, kuten haraus, niitto ja liekittäminen. Jos nämä eivät riitä, on mahdollista käyttää vain sellaisia torjunta-aineita, jotka ovat sallittuja luonnonmukaisessa tuotannossa. (Ruokavirasto, 2022b)

Luomulannoitus perustuu viljelykiertoon sekä orgaanisiin lannoitteisiin ja maanparannusaineisiin. Ravinnekierto tapahtuu ensisijaisesti luomutuotannon sisällä, ja käytettävät orgaaniset lannoitteet, kuten karjanlanta, ovat peräisin joko omasta tai muusta luomutuotannossa olevasta yksiköstä. Täydennyslannoitus eli luomun ulkopuolelta tulevien lannoitteiden käyttö on tietyin ehdoin ja rajauksin mahdollista siinä tapauksessa, jos riittävää ravinnemäärää ei pystytä tuottamaan edellä mainituin keinoin. Esimerkiksi lannoituksen tarve ja perustelut on oltava kirjattuna tilan luomusuunnitelmaan. Mineraalityypilannoitteiden sekä puhdistamolietettä sisältävien valmisteiden käyttö ei ole sallittua. (Ruokavirasto, 2022b)

Viljelykierron osalta luomutuotannossa on tavanomaista huomattavasti tarkemmat vaatimukset. Monivuotisessa viljelykierrossa palkokasvien osuus tulee jokaisella loholla olla vähintään 30 prosenttia, viljelykierrossa on oltava pääkasvina ainakin yksi maan viljavuutta ylläpitävä kasvusto ja vähintään puolella viljelykierron vuosista tulee loholla viljellä maan viljavuutta ylläpitäviä kasveja pää-, väli- tai kerääjäkasveina. Maan viljavuutta

ylläpitäviksi kasvustoiksi lasketaan mm. yksi- ja monivuotiset nurmet, yksivuotinen viherlannoituskasvusto, saneeraus- ja maanparannuskasvit sekä aluskasvit. Lisäksi samalla loholla voi olla viljakasveja enintään kolmena peräkkäisenä vuotena ja palkoviljoja, öljykasveja, perunaa tai muita saman kasvisuvun yksivuotisia kasveja enintään kahtena peräkkäisenä vuotena. Viljelykiertovaatimuksen tarkoituksena on taata, ettei viljelykierto kuluta liikaa maaperää ja sen viljavuutta vaan myös ylläpitää sitä. Lisäksi monipuolisella viljelykierrolla on merkittävä kasvinsuojelullinen vaikutus. (Ruokavirasto, 2022b)

Luomutuotantoa harjoittavalla tilalla on oltava voimassaoleva ja jatkuvasti ajantasainen luomusuunnitelma. Kasvinviljelytilalla luomusuunnitelman tulee sisältää mm. viljelykierto-, lannoitus- ja kasvinsuojelusuunnitelmat, tiedot tuotantoon käytetyistä tiloista, tuotteiden käsittelyyn, jatkojalostukseen ja pakkaamiseen liittyvät tiedot, dokumentoinnin ja jäljitettävyyden varmistamisen kuvaus sekä suunnitelma riskienhallinnasta. Lisäksi luomussa on muitakin kasvintuotantoa koskevia kirjaamisvaatimuksia liittyen mm. lohkokirjanpitoon, tavanomaiseen lisäysaineistoon sekä luomutuotannossa hyväksytyjen kasvinsuojeluaineiden käyttöön. (Ruokavirasto, 2022b) Kaiken kaikkiaan luomutuotannolta vaaditaan enemmän järjestelmällisyyttä ja suunnitelmallisuutta. Ennakointi, ennaltaehkäisy ja riskienhallinta nousevat luomukasvintuotannossa tärkeään rooliin.

Yksi luomun sitomusehtoihin kuuluva vaatimus on myyntikasvivaatimus. Se tarkoittaa, että myyntikasveiksi luettavia kasveja on viljeltävä jokaisena sitomusvuonna vähintään 30 prosentilla luomuvaiheessa olevasta sitomusalasta. Myyntikasveja ovat mm. viljat, rypsi, rapsi, härkäpapu, rehuherne ja monet avomaanvilhannekset. Nurmista myyntikasveiksi hyväksytään ainoastaan erikseen määriteltyjen lajien valvottu siementuotanto. Seoskasvustoista myyntikasveiksi hyväksytään mm. sellaiset viljojen ja palkokasvien seokset, joiden sadosta eri viljelykasvien siemenet on mahdollista erotella. Myyntikasveiksi ei kuitenkaan hyväksytä ennen tuleentumista korjattavia viljoja tai palkokasveja. Myyntikasvivaatimusta ei tarvitse noudattaa siinä tapauksessa, jos tilan kotieläimet ovat luomusitoumuksen piirissä ja vähintään puolella peltoalasta tuotetaan rehua tälle karjalle tai jos tila on tehnyt kirjallisen rehuntuotantosopimuksen luomukotieläintilan kanssa ja tuottaa tälle rehua vähintään puolella sitomusalasta. Sama pätee myös, mikäli tila tuottaa rehua luomukotieläintilalle ja välitysliikkeelle yhteensä vähintään puolella sitomusalasta. (Ruokavirasto, 2025c)

Luomuviljelyssä sadot jäävät tyypillisesti 20–30 prosenttia alhaisemmiksi kuin tavanomaisessa viljelyssä. Luomusadon määrä verrattuna tavanomaiseen tuotantoon

vaihtelee kasvilajeittain ja vuosittain. Vuonna 2024 julkaistussa tutkimuksessa todettiin, että hehtaarisatojen mediaaneja verrattaessa luomusadot olivat Suomessa keskimäärin 65 prosenttia tavanomaisista. Viljojen osalta luomusato oli keskimäärin 61 prosenttia tavanomaisesta mutta vaihteli eri viljoilla 54 ja 68 prosentin välillä. Härkäpavun luomusato suhteessa tavanomaiseen oli tutkimuksessa mukana olleista kasveista suurin 84 prosentilla. Tutkimus tehtiin vuosien 2014–2021 satotietojen perusteella. (Iivonen ym., 2024, ss. 212–215)

Toisaalta 13 vuotta kestäneessä hollantilaisessa tutkimuksessa tultiin siihen tulokseen, että tavanomaisen ja luomuviljelyn välinen satoero pieneni ajan kuluessa. Tutkimuksessa pidemmän aikavälin keskimääräiseksi satoeroksi saatiin 13 prosenttia, kun vertailukohtana olivat aikaisempien tutkimusten tulokset keskimäärin 21 prosentin satoerosta tavanomaisen ja luomun välillä. (Schrama, ym., 2018, ss. 124–126) Myös amerikkalaisessa 40 vuotta kestäneessä tutkimuksessa on havaittu, että luomukarjatilalla viljelykierrossa sadot ovat samalla tasolla tavanomaisen viljelykierron kanssa ja sääoloiltaan poikkeuksellisina vuosina luomusadot ovat olleet maan paremman kasvukunnon takia jopa tavanomaista selvästi parempia (Rodale Institute, n.d., s. 18).

Tutkimuksessa todettiin myös, että Suomen luomusadoissa on suuria eroja tilojen välillä. Merkittäviksi tekijöiksi katsottiin mm. tilakoko ja tuotantosuunta. Suurempi tilakoko ja luomukotieläintuotanto olivat tekijöitä, jotka nostivat luomun hehtaarisatoa. Lisäksi ilmeni alueellisia eroja; Keski- ja Itä-Suomessa luomusadot olivat suhteessa suurempia. Tarkastelussa oli myös se, kuinka suuri satokuilu on keskimääräisen sadon ja parhaan kymmenyksen välillä. Tavanomaisilla tiloilla ero oli keskimäärin 28 prosenttia ja luomutiloilla 38 prosenttia. Säilörehun osalta tämä satokuilu oli lähes saman suuruinen tavanomaisessa ja luomussa, mutta viljojen, härkäpavun ja herneen osalta luomun satokuilu oli merkittävästi tavanomaista suurempi. Tutkimus siis osoittaa, että luomutiloilla on suurempi potentiaali kasvattaa satoja merkittävästi. (Iivonen ym., 2024, ss. 215–217)

2.3 Luomun vaatimukset kotieläintuotannossa

Luomukotieläintuotannossa keskeistä on eläinten hyvinvointi, lajinomaisen käyttäytymisen mahdollistaminen, eläinten laiduntaminen ja ulkoilu sekä luomurehun käyttäminen. Luomutuotanto asettaa tavanomaista tiukemmat rajoitukset mm. eläinten pitopaikoille sekä lääkityksen varajoille. Luonnonmukaisen kotieläintuotannon tavoitteena on tuottaa markkinoille laadukkaita tuotteita, joiden tuotannossa on otettu erityisesti huomioon

eläinten hyvinvointiin liittyvät kysymykset ja eläinten lajinomaiset tarpeet, ja joiden tuotantomenetelmät eivät ole myöskään ristiriidassa ympäristön ja ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden kanssa (Ruokavirasto, 2022c).

Ulkoilu ja laidunnus ovat yksi tärkeä osa luomukotieläintuotantoa. Luomutuotannossa olevilla eläimillä on oltava lähtökohtaisesti jatkuva pääsy ulkojaloittelualueelle tai laitumelle vuodenajan, sääolosuhteiden ja maanpinnan kunnon sen salliessa. Poikkeuksena tähän on EU:n lainsäädännössä määrätyt ihmisten ja eläinten terveyteen liittyvät määräykset ja rajoitukset. Ruokaviraston mukaan normaali yhtäjaksoinen laidunkausi eteläisessä Suomessa on pääsääntöisesti neljän kuukauden mittainen alkaen kesäkuun alusta ja päättyen syyskuun loppuun. Keskisessä Suomessa laidunkausi on noin kaksi viikkoa ja pohjoisessa Suomessa noin kuukauden tätä lyhyempi. Tämä koskee luomutuotannossa yleisesti kaikkia eläinlajeja. (Ruokavirasto, 2022c)

Luomutuotannossa nautojen, lampaiden ja vuohien kasvatuksessa tulee hyödyntää laiduntamista mahdollisimman laajasti. Laidunkaudella nautojen, lampaiden ja vuohien on luomun ehtojen mukaan päästävä laitumelle aina olosuhteiden salliessa, ja ulkoilun on lähtökohtaisesti oltava ympärivuotista. Yli vuoden ikäisten sonnien kohdalla laidunnus voidaan korvata päivittäisellä ulkoilulla ulkotarhassa tai jaloittelualueella, mikäli ulkoilu on myös talviaikaan päivittäistä. Talviaikaisesta ulkoilusta voidaan luopua siinä tapauksessa, että normaalia laidunkautta, jolloin eläimet laiduntavat päivittäin, pidennetään vähintään kahdella viikolla. (Ruokavirasto, 2022c)

Sikojen on päästävä ulkoilemaan vähintään touko-lokakuun välinen aika, ja ulkotarhan, -jaloittelualueen tai laitumen on tarjottava mahdollisuus lajinomaiseen tonkimiseen. Myös siipikarjaa koskee luomun yleiset ulkoiluvaatimukset. Ulkoilumahdollisuus on oltava aina kun mahdollista mutta vähintäänkin kolmasosa eläimen elinajasta. Poikkeuksena tähän voivat olla EU:n lainsäädännön asettamat väliaikaiset rajoitteet. Kaiken kaikkiaan ulkoilu- ja laidunnusvaatimukset ovat luomutuotannossa tavanomaista tiukemmat ja vaativat eläintenpitäjältä huolellista suunnittelua. (Ruokavirasto, 2022c)

Eläinten pitopaikkojen on oltava tilavia, puhtaita, turvallisia, valoisia ja suojaavia. Eläinsuojan olosuhteiden tulee tukea eläinten hyvinvointia, ja esimerkiksi rakennuksen lämmitys ja ilmanvaihto tulee suunnitella sen mukaisesti. Huomioon otettavia seikkoja ovat mm. tilojen lämpötila, pölytaso, ilmankosteus ja kaasupitoisuus. Suunnittelussa on huomioitava kunkin eläinlajin tarpeet. Luonnonvalo tulee olla riittävästi, ja suosituksena on, että ikkunapinta-ala on vähintään noin 5 prosenttia tilan lattiapinta-alasta. Kiinteää

lattiaa tulee olla naudoilla, lampaila, vuohilla ja sioilla vähintään puolet eläinten käytössä olevasta lattiapinta-alasta. Siipikarjalla kiinteän lattian vaatimuksena on vähintään kolmasosa alasta. (Ruokavirasto, 2022c)

Luomueläinten kuivikkeena on ensisijaisesti käytettävä luonnonmukaisesti tuotettua materiaalia, mutta jos sitä ei ole saatavilla, on esimerkiksi turpeen, hiekan tai tavanomaisesti tuotetun oljen käyttäminen sallittua. (Ruokavirasto, 2022c)

Edellä mainittujen yleisten pitopaikkavaatimusten lisäksi on säädetty eläinlajikohtaisia vaatimuksia. Esimerkiksi nautojen käytössä olevien eläinsuojien lattiat eivät saa olla liukkaita, ja kaikissa nautojen pitopaikoissa on oltava kiinteäpohjainen, tilava ja hyvin kuivitettu makuualue, jonne kaikki eläimet mahtuvat samaan aikaan. Siipikarjarakennuksia koskee monet tekniset vaatimukset, joita on noudatettava. Rakennuksista tulee mm. löytyä säädetyn mukaiset orret, ja rakennukset on suunniteltava niin, että kaikilla linnuilla on helposti pääsy ulkojaloittelualueelle. (Ruokavirasto, 2022c)

Eläintiheydessä on otettava huomioon eläinten lajityypilliset käyttäytymistarpeet. Eläimillä tulee olla tarpeeksi tilaa liikkua, kääntyä, maata ja seisoa luonnollisessa asennossa. Kaikkien eläinten on mahdollista makaamaan samanaikaisesti. Eläinten käytettävissä oleville sisätiloille ja ulkojaloittelutarhoille on säädetty eläinlajikohtaiset vähimmäispinta-alat eläintä kohden, joita luonnonmukaisessa tuotannossa tulee noudattaa. Ulkotarhoissa on otettava huomioon myös ympäristön kuormittamiseen, eroosioon ja vesistöjen suojeluun liittyvät seikat. (Ruokavirasto, 2022c)

Pääsääntönä on, että luomueläimet ruokitaan luomurehulla. Kasveista, levistä, eläimistä tai hiivoista peräisin olevat rehuaineet on oltava luonnonmukaisesti tuotettuja. Muiden rehuaineiden käyttö on sallittua vain, mikäli se on mainittu luomuasetuksen sallittujen aineiden listalla. Muuntogeenisten organismien käyttö ei ole sallittua. Eläinten ruokinnan pohjana ovat niiden ravinnontarpeet ja hyvinvointi. Ruokinnan on täytettävä eläimen tarpeet kaikissa kehitys- ja tuotosvaiheissa. Synteettisten aminohappojen ja kasvun ja tuotannon edistämiseen tarkoitettujen aineiden käyttäminen on kielletty. Kiellettyjä ovat myös rehut, jotka on valmistettu kemiallisia liuottimia käyttäen. Nautojen, lampaiden ja vuohien rehusta vähintään 70 prosenttia tulee olla peräisin omalta tilalta, tai mikäli tämä ei ole mahdollista, muilta samalta alueelta peräisin olevaa rehua käyttäviltä toimijoilta. Sikojen ja siipikarjan osalta tämä omavaraisuusastevaatimus on vähintään 30 prosenttia. (Ruokavirasto, 2022c)

Naudoilla, lampailla ja vuohilla vähintään 60 prosenttia päivittäisen rehuannoksen kuiva-aineesta on oltava karkearehua eli tyypillisimmin nurmirehua tai laidunruohoa. Tätä vaatimusta tulee Ruokaviraston tulkinnan mukaan noudattaa naudoilla kuuden ja lampailla ja vuohilla kolmen kuukauden iästä alkaen. Maidontuotantoon käytettävillä eläimillä tämä vaatimus voidaan poikkeuksellisesti laskea 50 prosenttiin lypsykaudella enintään kolmen ensimmäisen kuukauden ajaksi. Vasikoiden, karitsojen, kilien ja porsaiden tulee saada lähtökohtaisesti oman emän maitoa eläinlajikohtaisesti säädettyyn ikään asti. Naudoilla tämä on 90 päivää, lampailla 45 päivää, vuohilla 8 viikkoa ja sioilla 40 päivää. Mikäli oman emän maidon käyttö ei ole mahdollista, voidaan ruokinta hoitaa saman eläinlajin maidolla. Jos tämäkään ei jostain syystä onnistu, seuraavana vaihtoehtona on toisen eläinlajin maito. Kasvipäristen juomarehujen tai kemiallisesti syntetisoitujen aineiden käyttö tuona aikana on kielletty. Mikäli maitoa ei ole saatavilla ja juomarehuun on turvauduttava, tulee käyttää luomuun soveltuvaa tuotetta. (Ruokavirasto, 2022c)

Eläintautien ennaltaehkäisy on luomutuotannossa keskeisessä roolissa. Eläinten terveyttä pyritään ylläpitämään ja edistämään mm. lajinmukaisen hoidon, laiduntamisen ja muun liikkumisen mahdollistamisen, laadukkaiden rehujen, alhaisen eläintiheyden ja puhtauden ylläpidon avulla. Hyvinvoiva eläin myös pysyy terveempänä. Luomueläimiä lääkittäessä varoaika on kaksinkertainen tavanomaiseen verrattuna ja joka tapauksessa vähintään 48 tuntia. Tilalla saa säilyttää ainoastaan sellaisia lääkkeitä, jotka eläinlääkäri on määrännyt, eikä lääkkeiden käyttäminen ennaltaehkäisevästi ole sallittua. Rokotteet ovat kuitenkin sallittuja. (Ruokavirasto, 2022c)

Luomutuotannossa eläinten lääkehoitoon on säädetty enimmäismäärät. Jos eläimen tuotantoelinkaari on yli vuoden, kuten lypsy- ja emolehmillä, uuhilla, emakoilla ja munivilla kanoilla, voidaan eläintä hoitaa lääkkeillä vuoden aikana maksimissaan kolme kertaa. Jos eläimen tuotantoelinkaari jää alle vuoden, kuten karitsoilla, lihasioilla ja lihasiipikarjalla, on luomueläimen lääkehoito mahdollista ainoastaan kerran eläimen elinaikana. Jos nämä enimmäislääkintäkerrat ylittyvät, eläin ei ole enää luomukelpoinen vaan se katsotaan tavanomaisesti kasvatetuksi, ja sen on aloitettava luomun siirtymävaihe alusta. Hoitokerraksi katsotaan Ruokaviraston tulkinnan mukaan yhden sairastapauksen hoitoon annetut lääkkeet. Loislääkityksiä, rokotteita tai muita pakollisia taudinhävittämissohjelmiin kuuluvia lääkintätapauksia ei lasketa mukaan näihin rajoituksiin. (Ruokavirasto, 2022c)

Muita eläinten hoitoon liittyviä luomun vaatimuksia on mm. luonnollisten lisääntymismenetelmien käyttäminen. Keinosiemennys on hyväksyttyä, mutta esimerkiksi alkionsiirto ja kloonaukset eivät. Luonnonmukaiseen tuotantoon ei tule käyttää sellaisia rotuja,

jotka riskeeraavat eläinten hyvinvointia ja ovat omiaan aiheuttamaan eläimelle kärsimystä. Porsitushäkkien käyttö on kiellettyä, samoin kuin poikivan eläimen kiinni kytkeminen. Eläinten kytkeminen ei ole muutenkaan pääsääntöisesti sallittua, mutta poikkeuksena tähän ovat yksittäisten eläinten kytkeminen määräajaksi perustellusta lääkinnällisestä syystä ja poikkeuslupa parsinavetassa pidettäville lypsylehmille. Myös siipikarjan häkkikasvatus on kielletty. (Ruokavirasto, 2022c)

Korvamerkin tai mikrosirun asettaminen, porsaiden kastraatio, sarvenaiheen tuhoaminen ja sarven poistaminen eläinlääkärin toimesta ovat luomutuotannossa sallittuja toimenpiteitä, jotka tulee kuitenkin suorittaa luomun vaatimuksia noudattaen ja aiheetonta kärsimystä tuottamatta. Esimerkiksi porsaiden kastraatioissa vaaditaan eläinlääkärin arvioimaa riittävää kivunlievitystä tai anestesiaa. Alle viikon ikäiselle porsaalle kastraation saa suorittaa avoimella leikkauksella kudoksia repimättä pätevä henkilö. Vuoden 2027 alusta alkaen toimenpiteen suorittamiseen vaaditaan koulutus. Sarvenaiheen tuhoamisessa on aina käytettävä eläinlääkärin antamaa anestesiaa ja kivunlievitystä. Sarven poistaminen on mahdollista eläimen terveyteen, hyvinvointiin tai hygieniaan tai työturvallisuuteen perustuen, ja siihen tarvitaan eläinlääkärin lupa ELY-keskuksesta. Sarvenaiheen tuhoamiseen riittää toimijakohtainen lupa. (Ruokavirasto, 2022c)

Luomusuunnitelmaan on sisällytettävä eläintenhoitosuunnitelma, joka sisältää kattavat tiedot siitä, miten eläimiä käytännössä tilalla hoidetaan ja miten kaikki luomutuotannon ehdot otetaan toiminnassa huomioon. Suunnitelmassa tulee kuvata mm. kaikki eläinten alkuperään, ruokintaan, lääkintään, terveyteen, laiduntamiseen ja ulkoiluun, eläinsuojan tiloihin, puhtaudesta huolehtimiseen, riskienhallintaan, varastokirjanpitoon ja lannan käsittelyyn liittyvät tiedot. Luomutilalla kirjaa on pidettävä mm. rehuista ja ruokinnasta, lääkkeistä ja lääkinnästä, laidunnuksesta ja ulkoilusta, eläinsuojissa käytettävistä puhdistus- ja desinfiointiaineista, tuotantopanoksista sekä tilalta luovutetuista tuotteista. (Ruokavirasto, 2022c) Kaiken kaikkiaan luomukotieläintuotanto vaatii tuottajalta sitoutumista suunnitelmalliseen ja järjestelmälliseen kirjanpitoon.

2.4 Luomun merkitys ympäristölle

Yksi luomun perusajatuksista on tuottaa ruokaa puhtaasti ja ympäristöystävällisesti. Euroopan komissio on listannut luomuviljelyn tavoitteiksi mm. luonnonvarojen ja energian kestävä käytön, luonnon monimuotoisuuden ylläpidon, maan kasvukunnon parantamisen, ekologisen tasapainon säilyttämisen ja vesien laadun turvaamisen (Euroopan komissio,

n.d.-a). Luomussa pyritään siis huomioimaan ympäristö hyvin kokonaisvaltaisesti, ja vaikutukset ympäristölle ovat moninaiset.

Yksi huolenaihe yleisesti maatalouden ympäristövaikutuksiin liittyen on torjunta-aineiden käyttö ja siihen liittyvät haittavaikutukset niin ympäristölle, eläimille kuin ihmisillekin. Kemiallisten kasvinsuojeluaineiden haittavaikutukset on noteerattu myös EU:n Pellolta pöytään -strategiassa, jossa niiden todetaan edistävän maaperän, veden ja ilman saastumista sekä monimuotoisuuden vähenemistä ja voivan aiheuttaa vahinkoa myös muulle kasvillisuudelle, hyönteisille ja muille eläinlajeille. Strategiassa on asetettu EU:n tasolla tavoitteeksi vähentää kemiallisten kasvinsuojeluaineiden käyttöä puolella. (European Commission, 2020, s. 9) Luomutuotanto ja sen lisääminen tukee osaltaan tätä tavoitetta, sillä siinä kemiallisia kasvinsuojeluaineita ei käytetä lainkaan.

Torjunta-ainejäämiä on tutkittu Suomen peltomaista, ja tutkimuksen tuloksista selviää, että torjunta-ainejäämiä löytyy peltomaista yleisesti. Tutkimusta varten kerätyistä näytteistä yli 30 prosenttia sisälsi jäämiä yli viidestä eri kasvinsuojeluaineesta, ja vain 18 prosenttia näytteistä olivat kokonaan puhtaita. Tutkimuksen 148 pellosta 20 kappaletta oli luomupelloja, jotka olivat olleet luomussa jo pitkään. Tutkimusten tulosten mukaan kasvinsuojeluaineiden aiheuttama riski maaperäeliöille oli luomupelloilla huomattavasti pienempi, vaikka luomupelloista löydettiin jäämiä kasvinsuojeluaineista vielä yli kymmenen luomuvuoden jälkeenkin. Luomupelloilla jäämäpitoisuudet olivat 70–90 prosenttia tavanomaisia pienemmät. Suurimmalla osalla kaikista pelloista riskitaso oli alhainen, mutta keskitasoista tai sitä suurempaa riskiä osoitti kuitenkin reilu 13 prosenttia tavanomaisessa viljelyssä olevista pelloista. EU:n alueella tehdyt tutkimukset osoittavat hyvin samansuuntaisia tuloksia. (Hagner ym., 2024)

Torjunta-aineita on todettu esiintyvän myös Suomen pintavesissä. Määrät ovat pääsääntöisesti sen verran pieniä, etteivät ne aiheuta laajempia ongelmia. Paikallisesti on kuitenkin havaittu korkeitakin kasvinsuojeluaineiden pitoisuuksia vesistöissä. (Karjalainen ym., 2014, ss. 17–38, 69–71) Luomuviljelystä ei synny vesistöjen laatua heikentävää kemikaalikuormitusta, sillä kemialliset torjunta-aineet eivät ole käytössä.

Toinen vahvasti vesiensuojeluun liittyvä ympäristöseikka on lannoitteiden käyttö. Luomussa ei käytetä mineraalilannoitteita kuten tavanomaisessa viljelyssä, mutta myös karjanlannan käytössä on riski ravinteiden huuhtoutumiselle. Tutkimuksissa ei ole pystytty kiistattomasti todistamaan, että luomutuotannon ravinnehuhtoumat olisivat tavanomaista tuotantoa pienemmät. Monissa lyhytaikaisissa tutkimuksissa erot tyyppihuhtoumissa tuotantotapojen

välillä ovat olleet pieniä, mutta pidempiaikaisissa kokeissa on saatu tuloksia, joiden mukaan luomupelloilta huuhtoutuvat typpimäärät ovat keskimäärin noin 20–30 prosenttia tavanomaista pienempiä. Fosforin osalta merkittäviä eroja ei ole tutkimuksissa havaittu. Mahdollisia eroja tasoittaa myös se, että luomutuotannossa samalta alalta saatava sato jää tyypillisesti tavanomaista pienemmäksi. Näin ravinnekuormitus tuotettua satokiloa kohti voi olla yhtä suuri, vaikka hehtaarilta syntyvä kuormitus olisi luomussa pienempi. (Autio & Iivonen, 2019, s. 44)

Toisaalta saksalaisen tutkimuksen mukaan luomussa käytettävä typpilannoitus sekä typpiylijäämä olivat luomussa pienempiä, minkä seurauksena luomupeltojen typpipäästöt olivat tavanomaisia peltoja pienemmät. Samassa tutkimuksessa todettiin tavanomaisen viljelytavan kuluttavan puolet enemmän energiaa kuin luomutuotannon, ja pääasiallisena syynä tähän on fossiililla polttoaineilla valmistettujen mineraalilannoitteiden ja kemiallisten kasvinsuojeluaineiden käyttö. Kasvihuonepäästöjen todettiin olevan luomussa 20 prosenttia pienempiä tuotettua kiloa kohti. Hehtaarikohtaisesti tarkasteltuna päästöt olivat luomussa puolet tavanomaisen tuotannon tasosta. (Mantere, 2023; ks. myös Hülsbergen ym., 2023) Myös Sveitsissä toteutetussa pitkän aikavälin kenttäkokeessa havaittiin dityppioksidipäästöjen, jotka kuuluvat merkittävimpiin maatalouden kasvihuonekaasuihin, olevan luomupellolla 40 prosenttia pienempiä hehtaaria kohti, mutta satoon suhteutettuna päästöt olivat samalla tasolla luomussa ja tavanomaisessa tuotannossa. (Skinner ym., 2019)

Luomutuotannon lisäämistä esitetään usein yhdeksi mahdollisuudeksi ilmastonmuutoksen hillintään maataloudessa. Suoraan tätä ei kuitenkaan voida perustella pienemmällä kasvihuonekaasujen tuottamisella, vaikka monet luomutuotannon periaatteet sopivatkin yhteen ilmastotavoitteiden kanssa. Luomutuotannon viljelykäytänteiden, kuten nurmien hyödyntämisen, monipuolisen viljelykierron ja karjanlannan käytön, on kuitenkin todettu lisäävän orgaanisen hiilen määrää maaperässä (Gattinger ym., 2012). Tämä osaltaan tukee ilmastotavoitteita. Yksi ilmastonmuutokseen liittyvä seikka on myös siihen sopeutuminen. Luomuviljelyssä maan kasvukunto voi lisääntyneen orgaanisen aineksen määrän myötä parantua, ja näin maalla on paremmat edellytykset kestää ilmastonmuutoksen myötä lisääntyviä sään ääri-ilmiöitä.

Ympäristön kannalta yksi luomun merkittävimmistä eduista on luonnon monimuotoisuuden tukeminen. Luonnon monimuotoisuuden ylläpito ja lisääminen kuuluu vahvasti osaksi luomutuotantoa, sillä jo tuotantotapa itsessään tarvitsee monimuotoisuutta. Monimuotoisuutta tarvitaan, jotta päästään luomun tavoitteisiin mm. maan kasvukunnon

parantamisessa ja rikkakasvien, kasvitautien ja tuhohyönteisten ennaltaehkäisyssä. Monimuotoisuus tukee pölytystä, joka on tärkeää niin luonnon kuin monien viljelykasvienkin kannalta. Luonnon monimuotoisuudesta puhuttaessa tarkoitetaan niin kasvillisuutta, maaperäeliöstöä, hyönteisiä ja pölyttäjiä kuin lintuja ja nisäkkäitäkin. Kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu luomulla olevan luonnon monimuotoisuutta lisääviä vaikutuksia, mutta suuri osa näistä tutkimuksista on toteutettu Suomea lämpimämmillä viljelyalueilla (livonen ym., 2023, s. 14).

Luomun tiukemmat viljelykiertovaatimukset takaavat sen, että viljelyssä on monipuolisesti erilaisia kasveja, mikä jo itsessään lisää monimuotoisuutta verrattuna esimerkiksi yksipuoliseen viljanviljelyyn. Kansainvälisten tutkimusten mukaan viljelykierrat ovat yleisesti luomutuotannossa pidempiä ja sisältävät monipuolisemmin erilaisia kasveja verrattuna tavanomaiseen viljelyyn (Barbieri ym., 2017).

Pölyttäjien määrään ja monimuotoisuuteen luomutuotannolla on tutkimuksissa havaittu olevan positiivinen tai neutraali merkitys Suomen oloissa. Joka tapauksessa luomuviljely tukee pölyttäjiä mm. tarjoamalla niille enemmän ravintoa monimuotoisempien viljelykasvien, erityisesti palkokasvien, muodossa. Luomuviljely ei myöskään altista pölyttäjiä niille mahdollisesti haitallisille kasvinsuojeluaineille. Kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että luomutuotannon vaikutus pölyttäjiin on positiivinen. (livonen ym., 2023, ss. 12–14)

Luomutuotanto hyödyttää myös maatalousympäristön lintuja. Suomessa asiaa on tutkittu kohtalaisen vähän, mutta erityisesti luomukotieläintuotannolla näyttäisi olevan positiivisia vaikutuksia peltolinnustolle. Luomun vaikutukset lintuihin vaihtelevat neutraalista positiiviseen. (livonen ym., 2023, ss. 20–22)

Myös luomun vaikutus maaperän mikrobistoon ja maaperäeläimiin näyttäisi tutkimusten valossa olevan positiivinen tai neutraali. Lähtökohtaisesti luomussa käytössä olevat menetelmät suosivat maaperäeläinten monimuotoisuutta, kun taas esimerkiksi mineraalilannoitteet, kemialliset kasvinsuojeluaineet ja yksipuolinen viljelykierto köyhdyttävät sitä. Selittäviä tekijöitä on kuitenkin paljon, ja esimerkiksi viljelytekniikoilla voi olla paljon vaikutusta asiaan. (livonen ym., 2023, ss. 23–29)

Kansainvälisissä lauhkealla vyöhykkeellä toteutetuissa tutkimuksissa monimuotoisuus on yleisesti ottaen osoitettu luomutuotannossa huomattavasti tavanomaista suuremmaksi, ja lajimäärät ovat olleet luomussa lähes kaksinkertaisia. Luomun vaikutukset

monimuotoisuudelle ovat olleet nähtävissä niin peltojen kuin niiden pientareidenkin lajistossa. On kuitenkin huomattava, että myös maiseman rakenteella on suuri merkitys luonnon monimuotoisuudelle. (Mantere, 2019)

2.5 Luomun taloudelliset merkitykset

Pitkää aikaväliä tarkasteltaessa luomutuotanto on ollut tavanomaista kannattavampaa. Koko Suomessa luomun kannattavuuskerroin on ollut vuosittain tavanomaista suurempi vuosien 2010 ja 2020 välisenä aikana. Tämän jälkeen luomun kannattavuuskerroin on jäänyt tavanomaista heikommaksi. Vuonna 2021 tavanomaisen tuotannon kannattavuuskerroin oli 0,57 ja luomun 0,45. Vuonna 2022 vastaavat luvut olivat tavanomaisen tuotannon osalta 0,93 ja luomussa 0,89. (Luonnonvarakeskus, 2024b; Luonnonvarakeskus, n.d.)

Luomutuotannon parempaa kannattavuutta on selittänyt mm. luomutuotteiden korkeammat hinnat, luomutuotannon suuremmat tuet sekä luomutilojen suurempi tilakoko (Pro Luomu, n.d.-b). Myös tuotantokustannukset ovat luomutuotannossa tyypillisesti tavanomaista alhaisemmat. Luomun korkeammilla tukitasoilla on tarkoitus kompensoida pienempiä satoja ja tarjota korvausta siitä suuremmasta hallinnollisesta taakasta ja byrokratiasta, joka luomutuotantoon kuuluu (Iivonen ym., 2021).

Luomutuotannon lisäämisen taloudellisia vaikutuksia on hankalaa arvioida, mutta todennäköisesti suuremmalla tarjonnalla olisi tuottajahintaa laskeva vaikutus, ja tämä osaltaan heikentäisi kannattavuutta. Tukipolitiikalla ja sen muutoksilla on merkittävät vaikutukset tuotannon kannattavuuteen. On arvioitu myös, että luomutuotannon kasvaminen toisi positiivisia vaikutuksia luomutuotteiden viennille sekä esimerkiksi kierrätyslannoitteiden markkinoille, mikäli löytyy tahtoa kehittää koko luomuketjua. (Iivonen ym., 2021)

Vuonna 2015 toteutetussa suomalaisille luomutuottajille suunnatussa kyselyssä tärkeimmäksi syyksi luomutuotantoon siirtymiselle nousivat pienemmät tuotantokustannukset ja/tai parempi kannattavuus. Etelä-Savo oli kuitenkin yksi niistä harvoista maakunnista, joissa tämä katsottiin vasta toiseksi tärkeimmäksi syyksi ekologisuuden ja kestävyuden jälkeen. (Viitaharju ym., 2017, ss. 32, 139)

Luomuelintarvikeviennin arvo oli Suomessa arviolta 59 miljoonaa euroa vuonna 2022. Arvo on hieman suurempi kuin edellisessä selvityksessä vuonna 2020. Tärkeimpiä

luomuelintarvikkeiden vientituotteita Suomessa ovat myllytuotteet, joiden kokonaisviennistä luomua on noin 30 prosenttia. Myllytuotteiden osuus koko Suomen luomuelintarvikeviennistä on noin 40 prosenttia. Muita merkittäviä tuoteryhmiä viennin kannalta ovat maitotuotteet ja kasvipohjaiset maitoa korvaavat tuotteet, leipomotuotteet ja luonnontuotteet. Luomuviennissä jalostusaste on korkeampaa, ja jalostamattomia luomuraaka-aineita viedään vain vähän. Yli puolet luomuviennistä koostuu puolivalmisteista, joita viedään teollisuuden käyttöön. Suomen kansallisessa luomuohjelmassa on ollut tavoitteena 100 miljoonan euron luomuvienti vuoteen 2025 mennessä. (Pro Luomu, n.d.-e)

2.6 Luomu kuluttajien näkökulmasta

Pro Luomun vuonna 2023 teettämän selvityksen mukaan kuluttajien kiinnostus luomua kohtaan oli säilynyt entisellä tasollaan luomun haasteista ja hintojen noususta huolimatta. Suomalaisen kuluttajien mielikuvissa luomussa korostuu terveellisyys ja vastuullisuus. Tärkeimpiä syitä luomun ostamiselle ovat puhtaus, lisäaineiden puuttuminen, torjunta-aineiden käyttämättömyys, ympäristöystävällisyys ja tuotteen maku. Ajatukset siitä, etteivät suomalainen tavanomainen tuotanto ja luomutuotanto juurikaan eroa toisistaan, ovat vähentyneet kuluttajien keskuudessa. Yhä harvempi kuluttaja myöskään näkee luomun elitistisenä valintana tai ”viherpiiperryksenä”. Kokonaisuudessaan luomun imago on parantunut. (Pro Luomu, n.d.-d)

Luomuelintarvikkeet tunnistetaan EU:n luomumerkistä, jonka voivat saada ainoastaan luomun tuotantoehtojen mukaan tuotetut ja luomuvalvontaan kuuluneet tuotteet. Luomumerkin lisäksi pakkauksista tulee löytyä kyseisen tuotteen tarkastaneen luomutarkastuslaitoksen tunnus. Myös maataloudesta peräisin olevien ainesosien alkuperä tulee ilmoittaa pakkauksessa. Muut kuin luomutarkastuksen läpäisseet toimijat eivät saa markkinoida tuotteitaan luomuna. Luomumerkillä varustetun tuotteen vaatimukset ovat samat riippumatta siitä, onko tuote tuotettu Suomessa, muualla EU:n alueella vai sen ulkopuolella. Luomutuotteissa ei saa esimerkiksi olla keinotekoisia väri-, makeutus- tai aromiaineita. (Pro Luomu, n.d.-a)

On osoitettu, että valitsemalla luomutuotteita kuluttaja voi hankkia arvostusta kanssaihmisiltä. Tutkimuksissa on saatu viitteitä siitä, että luomuun liittyy vahvaa statussymboliikkaa. Suomessa luomutuotteiden kuluttamiseen yhdistetään tutkimuksen

mukaan arvostuksen, rehellisyyden ja epätsekkyyden kaltaisia positiivisia mielikuvia.
(Luomala ym., 2020, Aution, 2020 mukaan)

3 Luomutuotannon kehitys

3.1 Luomutuotannon ja luomumarkkinoiden kehitys globaalisti ja EU:ssa

Koko maailman tasolla luomuviljelyala on kasvanut kohtalaisen tasaista tahtia 2000-luvun alusta alkaen, ja ala on yli kuusinkertaistunut tänä aikana. Myös EU:n alueella luomutuotannossa oleva viljelyala on lähes viisinkertaistunut tällä aikavälillä. Vuonna 2000 luomutuotannossa oli hieman yli kaksi prosenttia kaikesta EU:n maatalousmaasta, kun vuonna 2023 luomupeltojen osuus oli kasvanut lähes 11 prosenttiin. (FiBL, 2025a.)

Globaalisti suurimmat luomuelintarvikkeiden markkinat löytyvät vuoden 2023 tietojen mukaan Yhdysvalloista, Saksasta ja Kiinasta. Yhdysvaltojen myynti oli kyseisenä vuonna 59 miljardia euroa, joka tarkoittaa 3,4 prosentin kasvua edellisestä vuodesta. Saksassa luomuelintarvikkeita myytiin vuonna 2023 16,1 miljardilla eurolla ja Kiinassa 12,6 miljardilla eurolla. EU:n globaalin luomumarkkinan arvo oli 46,5 miljardia euroa. Globaalin luomumarkkinan arvo kokonaisuudessaan oli vuonna 2023 136,3 miljardia euroa. (Pro Luomu, 2025a)

Viime vuosien aikana yksi luomumarkkinoihin negatiivisesti vaikuttanut tekijä EU:n alueella on Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ja sitä seurannut elintarvikkeiden hintojen nousu. Vaikutukset ovat selvimmin nähtävissä vuoden 2022 markkinoiden laskussa. Vuoden 2023 markkinoissa on nähtävissä jo hieman elpymistä, ja ennakkotietojen mukaan luomumarkkinan arvo olisi myös vuoden 2024 aikana kasvanut useissa EU-maissa. Suomessa ja Ruotsissa luomumarkkinat olivat kuitenkin edelleen laskusuunnassa. (Pro Luomu, 2025a; FiBL, 2025b)

EU:n alueella luomutuotteiden kulutuksen osalta selkeisiin kärkimaihin kuuluvat Tanska, Itävalta, Luxemburg ja Ruotsi. Vuonna 2023 näiden maiden luomun kulutus asukasta kohden oli yli 200 euroa. Tanskassa kulutus oli jopa 362 euroa ja Ruotsissakin 219 euroa henkilöä kohden. Suomessa vastaava luku jäi 63 euroon. (FiBL, 2025b)

3.2 Luomutuotannon kehitys Suomessa

Vuonna 2010 Suomen peltoalasta noin 171 000 hehtaaria oli luomutuotannossa, kun mukaan lasketaan myös luomun siirtymävaiheessa oleva ala. Tämä tarkoittaa 7,5 prosentin osuutta koko Suomen peltoalasta kyseisenä vuonna. Tästä eteenpäin luomutuotannossa oleva peltoala on kasvanut vuosittain melko tasaiseen tahtiin vuoteen 2022 saakka, jolloin luomupeltoa oli jo yli 339 000 hehtaaria. Tämä vastasi 15 prosentin osuutta koko Suomen peltoalasta. (Ruokavirasto, 2025a)

Vuodesta 2022 eteenpäin luomutuotannon kasvu pysähtyi Suomessa. Vuonna 2023 luomupeltoala putosi noin 311 000 hehtaariin ja vuonna 2024 luomutuotantoa harjoitettiin noin 309 000 hehtaarin alalla. Vuonna 2023 muutos edelliseen vuoteen oli jopa -8 prosenttia. Vuonna 2024 luomupeltojen osuus siirtymävaiheessa oleva ala mukaan luettuna oli 13,9 prosenttia koko Suomen maatalousmaan alasta. (Ruokavirasto, 2025a)

Luomutilojen määrä Suomessa oli hieman alle 4 000 kappaletta vuonna 2010. Huipussaan määrä oli vuosina 2018–2019, jolloin luomutiloja oli 5 039 kappaletta. 2020-luvulla määrä alkoi kuitenkin laskea, ja vuonna 2024 luomutiloja oli koko Suomessa 3 995 kappaletta. Suurin pudotus tapahtui vuonna 2023, jolloin muutos edelliseen vuoteen oli -14 prosenttia. Tuolloin luomusta poistui vuoden aikana yhteensä 778 toimijaa. Vuoden 2024 muutos edelliseen vuoteen oli -4 prosenttia. (Ruokavirasto, 2025a) Luomutilojen määrän muutoksia tarkasteltaessa on otettava huomioon maatalouden yleinen rakennemuutos. Maatalous- ja puutarhayritysten määrä on ollut jatkuvassa tasaisessa laskussa, kun tarkastellaan ajanjaksoa vuodesta 2010 nykyhetkeen saakka (Luonnonvarakeskus, n.d.).

3.3 Luomutuotanto ja sen kehitys Etelä-Savossa

Vuonna 2013 Etelä-Savossa luomupeltoalan määrä oli 9 386 hehtaaria siirtymävaiheessa oleva ala mukaan lukien. Tämä oli 12,7 prosenttia koko maakunnan peltoalasta. Vuoteen 2019 saakka luomuala kasvoi vuosittain nousten 12 983 hehtaariin. Vuonna 2020 luomualan kasvu pysähtyi, ja ala pysyi lähes samana vuoteen 2022 saakka. Luomun osuus peltoalasta on ollut suurimmillaan vuonna 2022, jolloin luomupeltojen osuus oli 18,7 prosenttia. Vuonna 2023 luomutuotannon määrä notkahti merkittävästi maakunnassa, ja myös luomupeltoala tippui 11 062 hehtaariin, mikä tarkoittaa kahdeksan prosentin laskua edellisvuodesta. Myös vuonna 2024 luomuviljelyn ala väheni, ja pudotus edellisestä

vuodesta oli kuusi prosenttia. Vuonna 2024 Etelä-Savon luomupeltoala oli 10 431 hehtaaria, joka on 16,7 prosenttia koko maakunnan peltoalasta. (Ruokavirasto, 2025a)

Luomutilojen määrä Etelä-Savossa oli 256 kappaletta vuonna 2013. Vuosiin 2018–2019 mennessä määrä oli hiukan kasvanut ja oli tuolloin korkeimmillaan 277 luomutilaa. Vuosien 2020 ja 2022 välisenä aikana tilojen määrä kääntyi laskuun. Merkittävin pudotus tilojen määrässä tapahtui vuonna 2023, jolloin yli 40 maatilaa lopetti luomutuotannon. Tuolloin tilojen määrä oli 184 ja muutos edellisvuoteen -19 prosenttia. Muutos pysyi negatiivisena myös vuonna 2024, mutta luomusta luopuneiden määrä oli huomattavasti edellisvuotta maltillisempi, alle kymmenen tilaa. Vuonna 2024 luomutiloja oli 176, ja niiden osuus koko Etelä-Savon tiloista oli 9,9 prosenttia. Parhaimmillaan osuus oli yli 12 prosenttia vuosina 2019–2020. (Ruokavirasto, 2025a) Huomionarvoista on, että vuonna 2023 luomusitoumuksesta oli ohjelmakauden vaihdoksen takia helppoa luopua ilman seuraamuksia. Viisivuotisen sitoumuksen aikana tämä on mahdollista vain tietyin edellytyksin.

Tilakoot ovat Etelä-Savossa kasvaneet koko maan kehityksen mukaisesti. Vuonna 2013 keskimääräinen tilakoko Etelä-Savossa oli vajaat 37 hehtaaria, kun 2023 se oli kasvanut jo 60 hehtaariin. Etelä-Savon keskiarvoinen tilakoko on ollut vuosittain noin 75–80 prosenttia koko Suomen keskiarvosta. Vuonna 2024 Etelä-Savon tilakoko oli keskimäärin 59,3 hehtaaria eli noin 77 prosenttia koko Suomen keskiarvosta, joka on 77,5 hehtaaria. (Ruokavirasto, 2025a)

Vuonna 2024 Etelä-Savossa oli 176 luomumaatilaa, joista 61:llä oli luonnonmukaista kotieläintuotantoa. Etelä-Savossa luomukotieläintuotanto koostuu maidontuotannosta, naudanlihantuotannosta ja lampaanlihantuotannosta. Luonnonmukaista sika- tai siipikarjaloutta ei maakunnassa ole. Vuonna 2024 emolehmiä oli 1 395 kappaletta ja lypsylehmiä 558 kappaletta. Luomutuotannossa olevia lampaita Etelä-Savossa oli yhteensä 634. (Ruokavirasto, 2025a)

Yli kaksi kolmasosaa Etelä-Savon luomupelloista oli nurmikasvien tuotannossa vuonna 2024. Viljoista eniten luomussa tuotetaan kauraa, jonka tuotantoala oli 501 hehtaaria vuonna 2024. Vehnää tuotettiin 166 hehtaarin, ohraa 156 hehtaarin ja ruista 124 hehtaarin alalla. Erityisesti rukiin ja ohran tuotantoalat olivat edellisvuotta pienemmät. Seosviljaa tuotettiin 969 hehtaarin alalla, joka on enemmän kuin kauran, vehnän, ohran ja rukiin yhteenlaskettu tuotantoala. Luomuhernettä viljeltiin 49 hehtaarin alalla, mikä tarkoittaa 33 prosentin kasvua edellisvuoteen. Myös luomuhärkäpavun viljelyala kasvoi 49 prosenttia,

mikä tarkoittaa 17 hehtaarin tuotantoalaa. Luomurypsiä tuotettiin 384 hehtaarin alalla. (Ruokavirasto, 2025a)

Puutarhakasveista Etelä-Savossa tuotetaan merkittävät määrät luomuporkkanaa, -sipulia, -kaalia ja -mansikkaa. Vuonna 2024 Etelä-Savossa tuotettiin Suomen maakunnista toiseksi eniten luomuporkkanaa Pohjanmaan jälkeen. Luomuporkkanan viljelyala oli 13,5 hehtaaria, joka on 29 prosentin lasku edellisvuodesta. Koko Suomen luomuporkkana-alasta tämä on kuitenkin viidesosa. Luomusipulin tuotantoala Etelä-Savossa oli 6,5 hehtaaria. Myös tämä on pudonnut edellisvuodesta, mutta tuotantoalaa on silti Suomen maakunnista eniten, noin 35 prosenttia koko maan yhteenlasketusta tuotantoalasta. Luomukaalia tuotetaan 8,6 hehtaarin alalla. Merkittävää on myös luomumansikan ala, sillä 17,5 hehtaarilla Etelä-Savo on Suomen neljänneksi suurin maakunta tämän tuotannon osalta. (Ruokavirasto, 2025a)

Luomun kysynnän osalta Etelä-Savossa mielenkiintoista on, että Pro Luomun vuonna 2023 toteutetun selvityksen mukaan luomutuotteita viikoittain ostavien kuluttajien osuus maakunnan koko väestöstä oli Etelä-Savossa Suomen suurin. 40 prosenttia eteläsavolaisista kertoi ostavansa luomua viikoittain, ja jopa 97 prosenttia vastaajista kertoi lisänneensä luomun käyttöä vuoden sisällä. Koko Suomessa kuluttajien, jotka arvioivat ostavansa luomua viikoittain, osuus on noin 30 prosenttia (Pro Luomu, n.d.-d). Etelä-Savo oli tutkimuksen ainoa maakunta, jonka asukkaat eivät arvioineet vähentäneensä luomun kulutusta viimeisen vuoden aikana. (Pro Luomu, n.d.-c)

3.4 Luomumarkkinat Suomessa

Vuonna 2023 luomutuotteiden myynti päivittäistavarakaupoissa oli 352 miljoonaa euroa. Luomutuotteiden myynti oli kuusi prosenttia pienempi kuin vuonna 2022, ja kokonaisuudessaan luomun osuus päivittäistavarakaupan myynnistä oli noin 1,9 prosenttia. (FiBL, 2025b) Pro Luomun (2025) arvion mukaan vuoden 2024 luomutuotteiden myynti oli 335 miljoonaa euroa ja niiden osuus päivittäistavarakaupan myynnistä n. 1,8 prosenttia. Tuoteryhmistä erityisesti maitotuotteiden sekä hedelmien ja vihannesten myynti on laskenut. Sen sijaan nousua on ollut havaittavissa mm. lastenruokien sekä hiutaleiden ja jauhojen tuoteryhmissä. Lastenruokien osalta luomun markkinaosuus on erittäin suuri, jopa 25 prosenttia. Esimerkiksi luomukananmunien osuus on 13 prosenttia, luomuhiutaleiden ja -suurimoiden 11 prosenttia ja luomumaidon sekä luomuvihannesten kolme prosenttia. Suosituimpia luomutuotteita olivat vuonna 2024 banaani, kananmunat ja maito. (Pro Luomu, 2025b)

Luomutuotteiden markkinat ovat Suomessa moninkertaistuneet 2000-luvun alkupuolelta 2020-luvulle tultaessa. Vuonna 2002 luomutuotteita myytiin päivittäistavarakaupoissa vajaan 50 miljoonan euron edestä. Vuonna 2012 myynti ylitti ensimmäistä kertaa 200 miljoonan euron rajan, ja 2017 myynti oli jo yli 300 miljoonaa. Huipussaan luomumarkkinat olivat vuosien 2020 ja 2021 aikana, jolloin myynti oli yli 400 miljoonaa. (FiBL, 2025b)

2010-luvun aikana luomun vähittäismyynnin vuosittainen kasvu on ollut keskimäärin noin 13 prosenttia, mutta vuosittainen vaihtelu on suurta. 2020-luvulla myynti on kääntynyt laskuun. Vuoden 2021 myynti oli vielä lähellä edellisen vuoden tasoa (-0,48 prosentin muutos), mutta 2022 muutos oli -7,18 ja 2023 -6 prosenttia. (FiBL, 2025b) Tämän 2020-luvun laskun taustalla vaikuttavat monet tekijät, kuten Ukrainan sota, inflaatio sekä yleinen kustannusten ja ruoan hintojen nousu.

Luomun vuosittainen kulutus Suomessa asukasta kohden on kasvanut 2000-luvun alkupuolen vajaan kymmenestä eurosta 2020-luvun noin 74 euroon. Myös tässä on havaittavissa vuoden 2023 notkahdus. Vuonna 2020 suomalaiset kuluttivat luomutuotteita keskimäärin 73,5 eurolla vuodessa, kun 2023 summa on tippunut 63,3 euroon. (FiBL, 2025b)

Yksityisten kuluttajien lisäksi yksi luomun kysyntään merkittävästi vaikuttava tekijä on luomun käyttö julkisissa ruokapalveluissa. Vuonna 2024 tehdystä selvityksestä ilmenee, että luomun käyttö on lisääntynyt julkisissa ruokapalveluissa merkittävästi vuosien 2022 ja 2023 aikana, ja jo 63 prosenttia näistä palveluista käyttää luomua päivittäin. Eniten luomutuotteita käytetään kouluissa ja päiväkodeissa. Tahtoa riittää luomun lisäämiseen jatkossakin, sillä 30 prosenttia julkisista ruokapalveluista haluaisi laajentaa luomutuotteiden käyttöä. (Pro Luomu, n.d.-c)

4 Tukijärjestelmä, maatalouspolitiikka (EU) ja valvonta

4.1 EU:n maatalouspolitiikka luomun osalta

EU:n maatalouspolitiikka ohjaa vahvasti myös Suomen luomutuotantoa. Pellolta pöytään -strategian avulla pyritään luomaan kestävämpää elintarvikejärjestelmää ja vastaamaan osaltaan Euroopan vihreän kehityksen ohjelman tavoitteisiin. Strategian tarkoituksena on kehittää elintarvikejärjestelmää oikeudenmukaisemmaksi, terveellisemmäksi ja ympäristöystävällisemmäksi. Tavoiteltavan kestävään elintarvikejärjestelmän tulisi mm.

auttaa ilmastonmuutoksen hillitsemisessä ja helpottaa sopeutumista sen vaikutuksiin, varmistaa kaikille riittävä määrä turvallista ja ravitsevaa ruokaa ja säilyttää elintarvikkeiden kohtuuhintaisuus. Koko elintarvikejärjestelmän ympäristövaikutukset tulisi olla neutraaleja tai positiivisia. Pellolta pöytään -strategiassa on asetettu luomutuotannossa olevalle maatalousmaalle 25 prosentin tavoite EU:n alueella vuoteen 2030 mennessä. (European Commission, n.d.-a)

Euroopan komissio julkaisi vuonna 2021 tuoreimman toimintasuunnitelman luomutuotannon kehittämiseksi EU:n alueella. Toimintasuunnitelma kohdistuu vuosille 2021–2027, ja sen kolme keskeistä toimintalinjaa ovat 1) luomutuotteiden kysynnän ja kuluttajien luottamuksen lisääminen, 2) luomutuotantoon siirtymisen edistäminen ja koko arvoketjun vahvistaminen ja 3) ympäristön kestävyysparantaminen luomuviljelyn avulla. Toimintasuunnitelman tavoitteiden saavuttamiseksi luomun taloudellista tukea vahvistetaan Euroopan yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) kautta ja luomun tutkimus- ja innovaatiotoimintaan panostetaan. (European Commission, n.d.-b)

Toimintasuunnitelmassa korostetaan tavoitetta lisätä luomutuotteiden kulutusta koko EU:n alueella. Keinoja tähän ovat mm. luomuviljelyn ja EU:n luomutunnuksen tunnettuuden edistäminen, kuluttajien luottamuksen vahvistaminen luomutuotantoa kohtaan ja tuotteiden jäljitettävyyden parantaminen. Myös ympäristöä säästävien julkisten hankintojen edistämällä tuetaan luomun kysyntää. Tavoitteena siis on, että yhtä useammassa julkisessa ruokalassa tarjotaan jatkossa luomuruokaa. Myös yksityinen sektori nostetaan esille luomun kulutuksen edistämiseksi. Vähittäiskauppojen, ravintoloiden ja ateria- ja jakopalveluiden katsotaan voivan olla merkittävässä roolissa tarjoamalla esimerkiksi kaupoissa riittävän kattavan ja edullisen valikoiman luomutuotteita ja ravintoloissa luomutuotteita sisältävän ruokalistan. Yksityisen sektorin katsotaan voivan olla merkittävässä roolissa myös luomutuotteiden menekinedistämiseksi. (Euroopan komissio, 2021)

Toimintasuunnitelmassa mainitaan myös jäsenmaiden mahdollisuuksista tukea luonnonmukaisesti tuotettujen tuotteiden kulutusta esimerkiksi alentamalla luomuhedelmien ja -vihannesten alv-kantaa. Luomun kulutuksen lisääntyminen kannustaa maataloita siirtymään luomuviljelyyn. (Euroopan komissio, 2021)

Luomuun siirtymisen tukemisessa Euroopan yhteinen maatalouspolitiikka on keskeinen väline, ja sen ekojärjestelmiä voidaan käyttää luomutuotannon tukemiseen. Luomuviljelyn lisäksi kehittämistoimille nähdään tarvetta luomuketjun kaikissa eri osissa.

Toimintasuunnitelmaan kirjattuja toimia tähän liittyen ovat mm. markkinoiden läpinäkyvyyden lisääminen, elintarvikeketjun järjestäytymisen tukeminen sekä paikallisen jalostuksen ja lyhyiden markkinointiväylien edistäminen. (Euroopan komissio, 2021)

Toimintasuunnitelmassa korostuu myös luomuviljelyn rooli kestävän kehityksen esimerkkinä ja suunnannäyttäjänä muille. Myös luomuviljelyn ympäristövaikutuksia voidaan parantaa, ja aiheeseen liittyvää tutkimusta tuetaan. Tavoitteena on myös lisätä biodiversiteettiä, kasvattaa luomun satomääriä sekä parantaa resurssitehokkuutta, ja näihin liittyviä toimia tuetaan. (Euroopan komissio, 2021)

4.2 Luomun tukijärjestelmä Suomessa

Luomutuotannosta maksetaan luonnonmukaisen tuotannon korvausta, jonka tavoitteena on edistää luonnonmukaista tuotantoa sekä kyseiseen tuotantotapaan siirtymistä kansallisen luomuohjelman mukaisesti. Korvaus perustuu aina viisivuotiseen luonnonmukaisen tuotannon sitoumukseen, joka voidaan tehdä koko tilalle pelkästään kasvintuotannon tai sekä kasvin- että kotieläintuotannon osalta. Luomusitoumus voi koskea myös vain osaa tilan peltolohkoista, mikäli kyseessä on luonnonmukaisten avomaan vihannesten tuotanto. Kasvintuotannon osalta korvausta maksetaan korvauskelpoiselle peltoalalle ja kotieläintuotannon osalta niille luomusitoumukseen sisältyville hehtaareille, joilla maksuperuste 0,5 eläinyksikköä hehtaarille täyttyy. Korvaustaso on vuonna 2024 kasvintuotannon osalta 160 €/ha, kotieläintuotannon osalta 130 €/0,5 ey/ha ja avomaan vihannesten osalta 590 €/ha ilmoitetun kasvin mukaan. (Ruokavirasto, 2024)

Luonnonmukaisen tuotannon sitoumuksen voi tehdä aktiiviviljelijä, jolla on korvauskelpoista peltopinta-alaa vähintään viisi hehtaaria tai vaihtoehtoisesti puutarhakasvien alaa vähintään yksi hehtaari. Luonnonmukaisen kotieläintuotannon korvauksen saamiseksi hakijalla on oltava keskimäärin vähintään viisi eläinyksikköä luomuna kasvatettuja tuotantoeläimiä. Luomukorvauksen maksamisen edellytyksenä on myös viiden päivän luomukoulutuksen suorittaminen, ja kotieläintuotannon osalta lisäksi vaaditaan kahden päivän koulutus luonnonmukaisesta kotieläintuotannosta. Hakijan on myös kuuluttava luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään koko viisivuotisen sitoumuskauden ajan, myös niiden eläinlajien osalta, joita luomusitoumus mahdollisesti koskee. (Ruokavirasto, 2024)

4.3 Luomuvalvonta

Luomuvalvonnan tarkoituksena on varmistaa, että tuotannossa noudatetaan lainsäädännössä asetettuja vaatimuksia. Valvonnalla pyritään takaamaan luomumerkin luotettavuus, luomutoimijoiden yhdenmukainen kohtelu sekä reilu kilpailu. Suomessa luomuvalvonnan suunnittelusta, ohjauksesta ja kehittämisestä vastaa Ruokavirasto, joka toimii kansallisena keskusviranomaisena. Alkutuotantoa sekä jalostamattomien maataloustuotteiden valmistusta valvova viranomainen on ELY-keskus. Muilta osin luomuvalvonnasta vastaavia viranomaisia ovat Ruokavirasto, kunnat, kuntayhtymät ja aluehallintoviranomaiset, tulli, sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira sekä Ahvenanmaan maakuntahallitus. (Ruokavirasto, 2022a) Tässä työssä luomuvalvonnan osalta käsitellään lähinnä maataloilla tapahtuvaa valvontaa.

Luomutiloille tehdään paikan päällä vuosittainen tuotantotarkastus pääsääntöisesti vähintään kerran vuodessa. Poikkeuksena tähän on vuonna 2025 kaikissa ELY-keskuksissa käyttöön otettu vuosivarmennus, jolla voidaan tietyin edellytyksin osalla tiloista korvata vuosittainen fyysinen tarkastus. Vuosivarmennuksen käyttäminen on mahdollista niillä tiloilla, jotka on Ruokaviraston toimesta määritelty vähäriskisiksi. Tällaisia ovat alle 120 hehtaarin luomuviljelytilat, jotka ovat kuuluneet luomuvalvontaan vähintään kolmen vuoden ajan. Kolmen edellisen vuoden ajalta ei tilalla saa olla markkinointikieltoja tai määräaikaan liitetyjä korjauskehotuksia. Vuosivarmennusmenettelyä tarjotaan vuosittain osalle nämä kriteerit täyttävistä tiloista. Vuosivarmennuksella voidaan korvata kerrallaan yksi fyysinen tarkastus, eli paikan päällä tehtävien vuosittaisten tarkastusten väli voi kasvaa maksimissaan 24 kuukauteen. Käytännössä vuosivarmennus toteutetaan sähköisenä kyselynä, jossa luomutoimija vastaa keskeisimpiin toimintoihinsa liittyviin kysymyksiin. Vuosivarmennusta seuraavassa fyysisessä tarkastuksessa tarkastetaan asiat edelliseen paikan päällä tehtyyn tarkastukseen saakka. (Markkanen, 2025; Ruokavirasto, 2025b)

Suurimmalla osalla tarkastuksista tarkastaja sopii tuottajan kanssa tarkastusajankohdan, mutta osa tarkastuksista (10 % vuosittaisista tarkastuksista) tehdään ennalta ilmoittamatta. Tarkastuksia suorittavat Ruokaviraston toimesta valtuutetut tarkastajat sekä ELY-keskusten ja Ruokaviraston virkamiehet. Yleisesti ottaen luomutarkastuksilla tarkastetaan, että toiminnassa noudatetaan luomuasetuksen vaatimuksia, luomusuunnitelma on riittävän kattava ja sitä noudatetaan. Paikan päällä tarkasteltavia asioita ovat mm. kirjanpito, jäljitettävyyden, tuotevirrat ja taseet. (Ruokavirasto, 2022a) Luomutilan luomutarkastuksessa tarkastetaan mm. luomusuunnitelmat kasvin- ja eläintuotannon osalta, varastokirjanpito ja taseet, kasvulohkokohtaiset muistiinpanot, eläinluettelot, tositteet saapuneista ja

lähteneistä tuotantopanoksista ja tuotteista sekä muita mahdollisia sopimuksia, selvityksiä ja lupia kuten esimerkiksi vuokra- ja alihankintasopimukset ja luvat tavanomaisen lisäysaineiston käyttöön. (Ruokavirasto, 2025b)

Tarkastuksesta laaditaan tarkastuskertomus, jonka tarkastuksen kohteena ollut toimija allekirjoittaa. Tarkastuskertomuksen perusteella valvonnasta vastaava viranomaisen ratkaisee, täytyvätkö luomusäädösten vaatimukset. Uusintatarkastuksia voidaan tehdä, jos tarkastusta ei saada hyväksytysti suoritettua loppuun tai havaitaan merkittäviä puutteita. Kun vaatimukset täyttyvät ja tarkastus on hyväksytty, toimitetaan toimijalle luomusertifikaatti, joka on voimassa seuraavaan hyväksytyyn tarkastukseen saakka ja maksimissaan seuraavan kalenterivuoden loppuun. Sertifikaatti on näyttö siitä, että toiminta on luomuvalvottua. (Ruokavirasto, 2022a)

Mikäli toiminnassa todetaan poikkeamia, ilmoittaa viranomaisen tästä toimijalle, jonka tulee ryhtyä toimiin kyseisen poikkeaman korjaamiseksi. Poikkeamilla tarkoitetaan kaikkia luomutuotannossa kiellettyjä toimenpiteitä tai vaadittujen asioiden tekemättä jättämisistä. Havaittu poikkeama luokitellaan vähäiseksi, merkittäväksi tai kriittiseksi. (Ruokavirasto, 2022a)

Poikkeamasta voidaan antaa viranomaisen toimesta muistutus, huomautus tai kehoitus. Muistutus on enemmänkin neuvonnallinen toimenpide, ja siihen liittyvät korjaukset voidaan tarvittaessa varmistaa seuraavalla tarkastuksella. Huomautus on korjauskehoitus, jossa kerrotaan, mitä toiminnassa täytyy korjata. Korjaukset tulisi tehdä mahdollisuuksien mukaan heti, mutta käytännössä ne yleensä tarkastetaan seuraavan tarkastuksen yhteydessä ja kirjataan ylös. Kehotus on korjauskehoitus, jossa toimijan tulee annetussa määräajassa toimittaa kirjallinen toimintasuunnitelma poikkeaman korjaamiseksi tai todisteet tehdyistä korjaustoimenpiteistä. Tehdyt toimenpiteet voidaan tarkastaa seuraavalla tarkastuksella tai muulla viranomaisen päättämällä tavalla. Mikäli määräaika tai toimitettua toimintasuunnitelmaa ei noudateta, on kyseessä merkittävä poikkeama. Tällöin aloitetaan prosessi markkinointikiellon asettamiseksi ja/tai luomusertifikaatin soveltamisalan rajoittamiseksi. (Ruokavirasto, 2022a)

Vakavammissa poikkeamissa viranomaisella on käytössään erilaisia hallinnollisia pakkokeinoja sekä mahdollisuus antaa seuraamuksia. Yksi tällainen on kiireellinen kielto markkinoida erää luonnonmukaisesti tuotettuna, jossa annetaan tilapäinen markkinointikielto tilanteen selvityksen ajaksi. Mikäli poikkeaman aiheuttama vahinko voidaan rajata koskemaan vain esimerkiksi tiettyä erää, eläintä tai peltolohkoa, voidaan

asettaa eräkohtainen markkinointikielto. Tällöin kyseisen erän merkinnöissä ja mainonnassa ei saa viitata luomutuotantoon. Jos vahinkoa ei voida rajoittaa eräkohtaiseksi, tulee kysymykseen määräaikainen koko tuotantoa tai toimintaa koskeva markkinointikielto. Lisäksi luomusertifikaatin soveltamisalaa voidaan rajoittaa, eli sertifikaatilta poistaa tietty tuoteryhmä tai toiminta, sen voimassaolo keskeyttää tai se voidaan perua kokonaan. Tyypillisesti tämä on seurausta annetusta markkinointikiellosta. Jos toiminta on oleellisilta osin luomusäädösten vastaista, viranomaisen antamaa määräystä tai kieltoa ei ole noudatettu ja sääntöjen vastainen toiminta on jatkuvaa tai toistuvaa, on viranomaisen mahdollista keskeyttää tai lopettaa toiminta joko kokonaan tai osittain. Lisäksi on mahdollista harkita erilaisia harvemmin käytettyjä pakkokeinoja, kuten seuraamusmaksua ja uhkasakkoa. (Ruokavirasto, 2022a)

Luomuvalvonta on toimijoille maksullista. Valvontamaksu koostuu perusmaksusta ja tuntiperusteisesta maksusta. Perusmaksu on vuosikohtainen ja peritään kertaalleen riippumatta luomutarkastusten lukumäärästä tai siitä, suoritetaanko fyysinen tarkastus vai korvataanko se vuosivarmennusmenettelyllä. Perusmaksun määrä vuonna 2025 on 220 euroa. Tuntiperusteinen maksu peritään sen perusteella, kauanko aikaa paikan päällä tehtävään tarkastukseen kuluu. Vuonna 2025 tuntiperusteisen maksun määrä on 156 euroa tuntia kohden, ja se peritään jokaiselta alkavalta puolelta tunnilta. (Ruokavirasto, 2022a; Ruokavirasto, 2025b)

5 Aineisto ja menetelmät

5.1 Tutkimusotteen valinta

Tämän opinnäytetyön tutkimusongelmana on luomutuotannon kasvua rajoittavat tekijät Etelä-Savossa. Tutkimuskysymyksiä ovat, millaiset tekijät rajoittavat luomutuotannon kasvua, minkä pitäisi muuttua, jotta luomutuotannolla olisi paremmat edellytykset kasvaa ja millaisilla keinoilla asiaan voitaisiin vaikuttaa. Jotta näihin kysymyksiin saadaan vastauksia, tarvitaan alueen luomutoimijoilta syventävää tietoa aiheesta.

Koska tarkoituksena on luoda syvempää ymmärrystä ja tietoa luomutuotannon lisäämisen haasteista, työn tutkimusotteeksi valittiin kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tämä valinta mahdollistaa ilmiön kuvailun ja uusien näkökulmien huomioimisen tutkimuksessa. Määrällisen eli kvantitatiivisen tutkimusotteen avulla tutkimusongelmaan ei olisi pystytty tarkoituksenmukaisesti vastaamaan, sillä tutkittavana olevaan ilmiöön liittyviä tekijöitä ei

täysin tunnetta tieteellisessä mielessä. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa suurena riskinä olisi ollut, että aineistonkeruussa käytetyt kysymykset ja/tai vastausvaihtoehdot olisivat olleet vääriä tai puutteellisia ja oleellisia teemoja jäisi jopa kokonaan käsittelemättä.

Yleisesti ottaen laadullisessa tutkimuksessa pyritään tutkittavan ilmiön ymmärtämiseen. Se sopii erityisen hyvin mm. sellaisiin tilanteisiin, jossa tutkittavaa ilmiötä ei kunnolla tunneta, halutaan luoda syvällisempää näkemystä aiheesta tai ilmiö halutaan kuvata hyvin. Laadullisessa tutkimuksessa ilmiötä voidaan kuvailla sanoin, kun määrällisessä tutkimuksessa sen sijaan nojataan vahvasti lukuihin. Laadullisen tutkimuksen pohjalta voidaan kehittää ilmiötä selittäviä teorioita, kun sen avulla on ensin selvitetty, mistä ilmiössä tarkalleen ottaen on kyse. (Kananen, 2015, s. 70–71)

5.2 Teemahaastattelu

Valittu tutkimusote määrittelee sen, millaisia aineistonkeruumenetelmiä tutkimuksessa on mahdollista käyttää. Tutkimusmenetelmällä tarkoitetaan niitä menettelytapoja tai keinoja, joilla tutkimusongelma pyritään ratkaisemaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tyypillisiä aineistonkeruumenetelmiä ovat mm. teemahaastattelut, erilaiset dokumentit sekä havainnointi. Tavoitteena on valita tutkimusongelman kannalta oikea menetelmä, jonka avulla saadaan tuotettua luotettavaa ja tarkoituksenmukaista tietoa, jolla ongelma saadaan ratkaistua. (Kananen, 2015, s. 64–65)

Tässä opinnäytetyössä käytettäväksi aineistonkeruumenetelmäksi valittiin teemahaastattelut. Tutkimusongelmaa ei olisi voitu ratkaista havainnoinnin tai dokumenttien avulla. Haastattelun muodoista teemahaastatteluun päädyttiin siitä syystä, että tutkittavasta ilmiöstä halutaan saada sen avulla parempaa ymmärrystä. Luomutuotannon kasvun haasteille on nähtävissä monia todennäköisiä syitä, jotka ovat alan toimijoilla melko yleisesti tiedossa. Kaikkia aiheeseen liittyviä tekijöitä ei kuitenkaan tieteellisessä mielessä tunneta hyvin, ja on mahdollista ja jopa toivottavaa, että tutkimusta varten kerättävästä aineistosta löytyisi uusia näkökulmia tutkittavaan aiheeseen. Teemahaastattelu mahdollistaa haastattelutilanteessa myös suunnittelemattomista aiheista keskustelemisen ja uusien mielenkiintoisten seikkojen ilmi tuomisen niin, että etukäteen määritellyt teemat ovat kuitenkin kaikille haastateltaville samat. Sellaisissa haastattelun muodoissa, joissa kysymykset on tarkasti etukäteen lyöty lukkoon, riskinä olisi vääristä asioista kysyminen ja kysymysten väärä asettelu niin, että aineisto ei lopulta vastaisi luotettavasti tutkimusongelmaan. Strukturoidun haastattelun käyttäminen olisi huono

vaihtoehto myös siksi, että haastateltaviksi on valittu erilaisia luomualan toimijoita, jotka katsovat asiaa eri näkökulmista. Tästä syystä samojen kysymysten esittäminen kaikille haastateltaville ei olisi tarkoituksenmukaista. Aineistonhallintaa ja sen säilytystä ohjasi erikseen laadittu aineistonhallintasuunnitelma (liite 1).

Teemahaastattelulla tarkoitetaan puolistrukturoitua haastattelun muotoa, jossa keskiössä ovat nimensä mukaisesti haastattelussa käsiteltävät teemat. Teemat, joista haastattelussa keskustellaan, on päätetty etukäteen, mutta haastattelua ei ole sidottu tiukasti määriteltyihin kysymyksiin tai esimerkiksi valmiisiin vastausvaihtoehtoihin. Haastattelun aihealueet eli teemat ovat kuitenkin lähtökohtaisesti kaikille haastateltaville samat. (Hirsjärvi & Hurme, 2014, s. 47–48)

Teemahaastattelussa on tilaa myös suunnitelluista teemoista poikkeaville asioille ja niistä poikiville keskusteluille. Teemahaastatteluun liittyy vuorovaikutteinen keskustelu ja myös uusien seikkojen nouseminen keskusteluun. Ei ole tarkoituksenmukaista, että teemat tai jopa yksittäiset kysymykset on lyöty tiukasti lukkoon ennen haastattelutilannetta. Myös teemojen käsittelyn järjestys on vapaa. Teemat on tarkoitus valita niin, että ne kattavat koko aiheen ja niiden avulla pystytään luomaan mahdollisimman todenmukainen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Teemahaastattelun tulisi edetä teeman sisällä yleisestä tasosta yksityiskohtaisempaan päin. (Kananen, 2015, s. 148–150)

5.3 Haastateltavien valinta ja tutkimuksen toteutus

Haastateltaviksi valikoitiin Etelä-Savon alueella toimivia luomualan toimijoita. Tarkoituksena oli luoda mahdollisimman kattava joukko toimijoita, jotka ovat tai ovat olleet tiiviisti luomun kanssa tekemisissä. Näkökulmaa aiheeseen haluttiin saada sekä suoraan viljelijöiltä että myös viranomais- ja asiantuntijaroolissa toimivilta henkilöiltä.

Haastateltavista jokainen edustaa hieman eri näkökulmaa luomuun. Viljelijöiden osalta valintaan vaikuttivat tilanne luomutuotannon suhteen (viime vuosien aikana luomusta luopunut/luomuun liittynyt), tuotantosuunta (kotieläin-/kasvinviljelytila), sekä tuotteiden markkinointitapa (suoramyynti/muu). Viljelijöitä valittiin haastateltavaksi neljä kappaletta. Tuotantosuunnista edustettuna on emolehmätuotanto ja lihanautojen kasvatusta sekä avomaan puutarhatuotanto. Haastateltavaksi saatiin yksi luomusta luopunut, yksi luomuun viime vuosien aikana siirtynyt sekä kaksi luomussa jo pidempään ollutta tilaa. Peltoalan määrä tiloilla vaihteli noin 70 ja 160 hehtaarin välillä. Lisäksi valittiin kaksi muuta luomun

asiantuntijatehtävissä työskentelevää haastateltavaa, joilla ammattiensa ja työtehtäviensä puolesta voidaan olettaa olevan laajasti tietoa eteläsavolaisesta luomutuotannosta. Toinen näistä haastateltavista edustaa viranomaistahoa.

Haastateltavien valinnassa ei edes pyritty luomaan edustavaa otosta kaikista alueen luomutuottajista, vaan kyseessä on harkinnanvarainen näyte. Haastatteluihin valittiin sellaiset henkilöt, joilla voidaan olettaa olevan hyödyllisiä ja myös toisistaan poikkeavia näkökulmia tutkittavaan aiheeseen. Haastateltavien valintaan käytettiin tällaista menetelmää, sillä tutkimuksen tarkoitus ei ole pyrkiä tilastolliseen yleistettävyyteen vaan pyrkiä ymmärtämään paremmin tutkittavaa ilmiötä ja löytämään uusia näkökulmia kvalitatiivisen tutkimuksen luonteen mukaisesti.

Riskinä tällaisessa harkinnanvaraisessa näytteessä on harhan mahdollisuus, sillä näyte voi olla monellakin tapaa vääristynyt (Hirsjärvi & Hurme, 2014, s. 60). Tässä työssä harhan mahdollisuutta on pyritty pienentämään sillä, että jokainen haastateltava edustaa erilaista ”suuntaa” ja näkökulmaa luomun sisällä. Haastateltavien joukosta on pyritty luomaan mahdollisimman moninainen ja kattava. Ehkä suurempana riskinä tulosten luotettavuudelle näyttäytyy haastateltavien määrä, joka on vain kuusi kappaletta. Haastateltavien määrän rajoittaminen tähän oli kuitenkin välttämätöntä työn laajuuden hallitsemiseksi.

Haastateltavien viljelijöiden rajallista lukumäärää hieman kompensoi se, että kahdella muulla haastateltavalla voidaan olettaa olevan laajempi yleiskäsitys alueen luomutilojen tilanteesta.

Haastateltaviin oltiin ensin yhteydessä puhelimitse, ja kysyttiin suostumus tutkimukseen osallistumiseen. Tarkemmat haastatteluajat ja -tavat sovittiin jokaisen haastateltavan kanssa erikseen. Haastateltaville toimitettiin tutkimuksen tietosuojailmoitus (liite 2) sekä saatekirje (liite 3). Vaihtoehtoina oli toteuttaa haastattelut joko puhelimitse tai verkossa Teamsin kautta, ja haastattelut tehtiin yksilöhaastatteluina. Lopulta kaikki haastattelut toteutettiin Teamsin kautta ja nauhoitettiin, sillä kaikki haastateltavat antoivat tähän luvan.

Kerätty aineisto analysoitiin kuuntelemalla nauhoitteita ja lukemalla tekstimuotoon muutettuja haastatteluja moneen kertaan. Aineistoa ei suoraan litteroitu, mutta se muutettiin tekstiksi hieman tiivistäen. Tekstin muodossa olevaa aineistoa luettiin, tiivistettiin ja jäsenneltiin oleellisen tiedon löytämiseksi. Näin pyrittiin ymmärtämään, mikä kerätyssä aineistossa on tärkeintä.

5.4 Haastattelun teemat

Ensimmäinen haastattelun teemoista oli luomutuotantoon suhtautuminen ja ilmapiiri luomun ympärillä. Tarkoituksena oli selvittää, miten haastateltavat suhtautuvat luomuun ja millaisena he kokevat ilmapiirin sen ympärillä. Viljelijöiltä kysyttiin esimerkiksi heidän motiiveistaan siirtyä luomutuotantoon. Lisäksi pyrittiin selvittämään, löytyykö viljelijöiltä tällä hetkellä kiinnostusta luomutuotantoa kohtaan ja miten houkuttelevana vaihtoehtona he luomuun siirtymisen näkevät.

Toisena teemana oli luomutuotannon merkittävimmät ongelmat. Tämän teeman tavoitteena oli selvittää, mitkä tekijät haastateltava näkee luomun suurimpina ongelmina ja kasvua rajoittavina tekijöinä. Teema toimi kattoteemana kolmelle seuraavalle alateemalle, joita olivat 1) byrokratia, tukiehdot ja valvonta, 2) kannattavuus, markkinat ja tuet sekä 3) tuotannolliset ja muut tekijät. Haastateltavilta pyrittiin kysymään heidän näkemyksiään yleisesti luomun merkittävimmistä ongelmista ennen siirtymistä näihin tarkemmin rajattuihin alateemoihin, joissa käsiteltiin luomun ongelmia teeman mukaisista näkökulmista ja kysyttiin tärkeimmistä kehityskohteista. Teemat muodostettiin sen perusteella, millaisia ennakkokäsityksiä luomun haasteista oli olemassa. Tuotannollisia ja muita tekijöitä käsittelevään teemaan jätettiin tarkoituksella tilaa myös muille tekijöille, joita haastatteluissa mahdollisesti nousisi esiin. Pääpaino oli kuitenkin kahdessa muussa alateemassa.

Kolmantena pääteemana haastatteluissa oli Etelä-Savon alueelliset tekijät ja kehityskohteet. Tässä teemassa pyrittiin selvittämään, millaisia näkemyksiä haastateltavilla on erityisesti Etelä-Savon luomuketjun toiminnasta. Haastateltavilta kysyttiin alueellisista haasteista sekä kehittämistarpeista ja -ideoista. Tämän avulla oli tarkoitus nostaa esille erityisesti alueellista näkökulmaa, sillä oletuksena oli, että monet aikaisemmissa teemoissa esiin nousevat seikat koskevat laajemmin koko Suomea.

Lisäksi haastatteluissa kysyttiin taustatietoja, joita olivat viljelijöiden osalta tilan tuotantosuunta, tilan kokoluokka, tuotteiden markkinointitapa, kauanko tila on ollut luomutuotannossa sekä tilanne luomun suhteen tällä hetkellä. Asiantuntijaroolissa haastatelluilta kysyttiin, kuinka kauan he ovat työskennelleet luomun parissa ja kuinka pitkä kokemus heillä on luomualalta. Haastattelujen teemarunko on nähtävillä liitteessä 4.

6 Tutkimuksen tulokset

6.1 Luomutuotantoon suhtautuminen

Haastattelujen perusteella tällä hetkellä luomun ympärillä vallitseva ilmapiiri koetaan kohtalaisen alavireisenä tai parhaimmillaankin neutraalina. Osa haastatelluista kertoi kokevansa ilmapiirin muuttuneen viime vuosien aikana negatiivisempaan suuntaan, ja osa ei maininnut merkittävästä muutoksista. Erityisesti byrokratian vaatimukset nousivat esiin yleistä ilmapiiriä heikentävänä tekijänä. Osa viljelijöistä kertoi kokevansa, että heidän työstään ikään kuin etsitään jatkuvasti virheitä, vaikka kaikki on aina hoidettu sääntillisesti ja ehtojen mukaisesti. Tällainen kokemus ei ainakaan helpota luomuviljelyä tai tee siitä viljelijälle mielekkäämpää vaihtoehtoa. Näkemykset siitä, kuinka luomuun yleisesti suhtaudutaan viljelijöiden keskuudessa, vaihtelivat paljon. Osa haastatelluista viljelijöistä kertoi, että tavanomaisilla tiloilla ei luomua yleisesti ottaen arvosteta tai oteta tosissaan. Toisaalta osa kertoi, että luomuun suhtaudutaan neutraalisti ammattimaisena tuotantomuotona ja omaa luomuviljelyä ei ole vähätelty muiden viljelijöiden toimesta.

Kiinnostus luomutuotantoon koettiin tällä hetkellä yleisesti ottaen vähäisenä viljelijöiden keskuudessa. Kiinnostus on haastattelujen mukaan selkeästi laskenut siitä, mitä se joitain vuosia sitten oli. Ei ole nähtävissä, että uusia tiloja olisi merkittävästi lähiaikoina liittymässä luomuun. Tällä hetkellä luomu ei ole niin houkutteleva vaihtoehto, että tavanomaisesti viljelevillä olisi enemmissä määrin intressejä siirtyä luomutuotantoon. Sen sijaan uhkana haastatteluissa nähtiin, että esimerkiksi byrokratian kanssa kamppailevia viljelijöitä tulee jatkossa eroamaan luomusta lisää, mikäli asioihin ei saada toivottuja muutoksia. Toisaalta kävi ilmi, että Etelä-Savossa on edelleen myös innokkaita ja aktiivisia luomuviljelijöitä, jotka ovat halukkaita kehittämään omaa toimintaansa ja viemään luomua kokonaisuudessaan eteenpäin. On toimijoita, jotka näkevät luomutuotannossa monipuolisesti hyötyjä ja pitävät sitä arvossaan. Haasteena on kuitenkin se, että luomutuotannon kasvattamiseksi täytyisi saada uusia viljelijöitä innostumaan luomusta.

Viljelijöiden motiiveista harjoittaa luomutuotantoa korostuivat vahvasti ideologiset syyt. Haastattelujen perusteella monet luomuviljelijät kokevat luomun olevan ainoa mahdollinen tuotantotapa omalla tilallaan. Puhtaasti tuottaminen, ympäristönsuojelu, kiinnostus luomuun ja halu oppia nousivat vahvasti esiin, kun keskusteltiin niistä syistä, miksi luomuun on liittytty. Toiseksi tärkeäksi motiiviksi nousivat taloudelliset syyt ja kannattavuus. Luomuun liittymisen syissä on paljon tilakohtaisia eroja. Toisilla vaakakupissa painaa esimerkiksi halu tai tarve erikoistua. Toisilla taloudelliset syyt menevät luomun ideologian edelle, ja toisille luomutuotanto itsessään on niin tärkeää, että taloudelliset vaikutukset tulevat siinä

sivussa. Jollekin luomussa käytetty tuotantotapa on ideologiansa puolesta ainut vaihtoehto, mutta byrokratian raskauden takia on katsottu järkevämmäksi ratkaisuksi erota luomuvälvonnasta. Eräässä haastattelussa heräsikin kysymys, paljonko tämän kaltaisia tiloja on, ja mitä pitäisi tehdä, jotta ne saataisiin jatkossa luomuvälvön piiriin.

Haastatteluissa nousi esiin ajatuksia siitä, että potentiaalisia tulevaisuudessa luomuun liittyviä tiloja voisivat olla erityisesti kasvinviljelytilat. Sen sijaan tavanomaisia kotieläintiloja ei pidetty erityisen todennäköisinä luomuun liittyjinä. Potentiaalisimpia tulevaisuudessa luomuun liittyviä tiloja voisivat haastattelujen perusteella olla sellaiset tilat, jotka ovat tavanomaisessa tuotannossa mutta tekevät käytännön viljelytoimet pitkälti luonnonmukaisin keinoin, sukupolvenvaihdon tekevät kasvinviljelytilat sekä sellaiset pienemmät tilat, jotka eivät tällä hetkellä tuota pelloillaan juuri mitään. Viimeksi mainittuja ovat esimerkiksi sellaiset tilat, jotka pitävät pellot jatkuvasti nurmella ja ainoastaan niittävät kasvustot maahan vuosittain. Lisäksi katsottiin, että potentiaalia voisi mahdollisesti löytyä luomuviljelytiloista, jota alueella on Suomen mittakaavassa paljon jo ennestäänkin. Myös suoramyynnin kehittämisessä nähdään menestysmahdollisuuksia.

Tärkeimpinä keinoina luomun houkuttelevuuden lisäämiseksi nähtiin byrokratian purkaminen ja keventäminen sekä luomuun liittyvien paperitöiden ja kirjaamisvaatimusten helpottaminen. Lisäksi luomun markkinat ja kysyntä sekä luomun kannattavuus nähtiin merkittävänä tekijöinä. Katsottiin, että luomutuotteiden täytyisi ensin vetää markkinoilla paremmin, jotta luomu voisi alkaa kiinnostaa viljelijöitä enemmän. Myös tukiehdosta löydettiin parannettavaa. Konkreettisia toimia luomun houkuttelevuuden parantamiseksi olisivat esimerkiksi luomun tarkastusmaksujen laskeminen ja kehittäminen oikeudenmukaisemmaksi, helpotukset luomun myyntikasvivaatimukseen sekä yleinen byrokratian purkaminen ja joustavuuden lisääminen.

6.2 Luomun merkittävimmät ongelmat

Luomun merkittävimmiksi ongelmiksi haastatteluissa nousivat byrokratia, luomutuotteista saatava hinta, myyntikasvivaatimus ja tarkastusmaksut. Haastatteluista viljelijöistä suurin osa näki byrokratian suurimpana ongelmana, ja heidän näkemyksensä mukaan myös muut viljelijät painivat samojen ongelmien kanssa. Byrokratian katsottiin olevan monissa tilanteissa vähintäänkin osasyynä luomusta luopumiseen, ja samalla se on myös yhtenä syynä siihen, miksi luomuun ei haluta liittyä. Byrokratia nähtiin myös ongelmana osalla sellaisista tiloista, jotka kuuluvat luomuun ja aikovat jatkossa myös pysyä siinä.

Luomutuotteista saatava hinta nostettiin esille merkittävänä ongelmana suurimmassa

osassa haastatteluja. Myös kaupan hinnoittelutavan katsotaan heikentävän luomutuotteiden asemaa kaupoissa ja olevan kysynnän kasvun tiellä. Lisäksi tarkastusmaksujen liian korkea hinta nousi esiin useissa haastatteluissa.

Asiantuntijaroolissa toimivat haastateltavat kertoivat myyntikasvivaatimuksen aiheuttavan merkittäviä ongelmia monilla tiloilla ja sen olevan yksi syy sille, miksi tiloja on eronnut luomusta. Muita yleisimpiä havaittuja syitä luomusta luopumiselle ovat tarkastusmaksujen suuruus, kirjaamisvaatimusten suuri määrä sekä tiukat tuotantoehdot yhdistettynä tukitasoon, joka on hyvin lähellä tai jopa samalla tasolla tavanomaisen tuotannon kanssa. Molempien asiantuntijaroolissa työskentelevien haastateltujen kanssa nousi esiin se seikka, että tukijärjestelmä ei nykyisellään tarjoa merkittävää taloudellista kannustetta siirtyä luomutuotantoon.

Haastateltujen joukossa ei ollut yhtään maidontuotantoa harjoittavaa tilaa, mutta haastatteluissa nousi vahvasti esiin usko siitä, etteivät meijerit tällä hetkellä tee uusia sopimuksia luomumaidolle. Luomulihan markkinoiden kerrottiin olevan pienet, ja huomattavat määrät luomuvasioita ja luomuna tuotettua lihaa päätyy lopulta tavanomaisille markkinoille.

Lihan suoramyyntiä harjoittavan tilan näkökulmasta yksi ongelma on se, etteivät monet luomulihasta valmistetut jalosteet saa luomustatusta tilasta riippumattomista syistä. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun luomujalosteita valmistava yritys ei kuulu luomuvalvonnan piiriin, eikä tarpeeksi läheltä löydy vastaavaa luomutuotteiden jatkojalostajaa.

Yleisesti ottaen tärkeimmiksi kehityskohteiksi viljelijöiltä nousivat haastatteluissa joustavuuden lisääminen, byrokratian keventäminen ja luomuun kuuluvien paperitöiden helpottaminen.

6.3 Byrokratia, tukiehdot ja valvonta

6.3.1 Luomujärjestelmän byrokratiaan kaivataan lisää joustavuutta

Haastattelujen perusteella viljelijät kokevat luomun byrokratian yleisimmin kuormittavana ja yhtenä suurimmista luomun ongelmista. Byrokratia puhututtaa viljelijöiden keskuudessa paljon. Se koetaan jäykäksi, joustamattomaksi ja vanhanaikaiseksi. Monet kokevat paperitöiden vievän liikaa aikaa ja olevan liian irrallaan käytännön viljelystä. Kaikilla ei haastattelujen perusteella aika, jaksaminen ja osaaminen riitä luomun kirjaamisvaatimusten ja byrokratian noudattamiseen, ja monilla tiloilla tämä on yksi tärkeä syy erota luomusta tai olla liittymättä siihen. Luomuun kaivattiin ehdottomasti lisää joustavuutta ja byrokratian

purkua. Nousi esiin ajatuksia siitä, että järjestelmän vaatimuksia tulisi tarkastella kriittisesti. Pitäisi miettiä, mikä kaikki byrokratian osalta on todella tarpeen, ja sen perusteella kehittää järjestelmää kevyempään suuntaan ilman, että luotettavuus ja jäljitettävyyys kuitenkaan vaarantuvat.

Luomun byrokratiasta keskusteltaessa kirjaamisvaatimusten suuren määrän lisäksi esiin nousivat useamman kerran pienet yksityiskohtaiset vaatimukset, joilla ei koeta olevan merkitystä varsinaisen tuotannon tai kokonaisuuden kanssa. Tällaisiksi koetaan myös pienet voimaan astuvat muutokset, joiden koetaan lisäävän luomutuottajien työmäärää ja aiheuttavan kustannuksia, mutta joilla ei nähdä olevan mitään merkitystä luomun periaatteiden toteutumisen tai käytännön viljelyn kannalta. Haastatteluissa nousi esiin tapauksia, joissa jonkin muotoseikan muuttuminen on aiheuttanut huomattavaa lisätyötä. Tällaisia tilanteita kerrottiin tulevan luomussa jonkin verran vastaan. Esimerkiksi jo ostetut ja painatetut tuotteiden etiketit oli hävitettävä luomun merkintöjen muuttuessa tai sopimuksia oli uusittava lomakepohjien muuttuessa, vaikka mikään ei käytännössä ollut muuttunut ja edelliset sopimukset olivat yhä voimassa. Tällaiset asiat koetaan usein kuormittaviksi ja tarpeettomiksi.

Osa luomun byrokratiasta nähdään ymmärrettävänä ja tarpeellisenä. Osa haastatelluista viljelijöistä suhtautui byrokratiaan kokonaisuudessaan neutraalisti. Viime vuosien aikana luomuun liittyneen haastatellun mukaan byrokratia on ollut jopa helpompaa, kuin mitä etukäteen oli ajateltu. Luomuun liittymistäkään ei koettu erityisen hankalana prosessina. Suuremmaksi ongelmaksi olisi koettu se, jos pellot ja eläimet olisi täytynyt siirtää luomuun eri aikaan. Sen sijaan luomukurssista löytyi kehitettävää; kurssi koettiin sekavaksi eikä kovin viljelijälähtöiseksi.

Myös luomupuutarhakasveja tuottavan viljelijän näkökulmasta luomuun liittyvä byrokratia on vain yksi osa suurempaa ja vaativampaa kokonaisuutta. Osa viljelijöistä näkee siis tiukemmat kirjaamisvaatimukset hyväksyttävänä osana luomutuotantoa. Haastatteluissa kerrottiin, että byrokratiaa pelätään kuitenkin yleisesti ottaen viljelijöiden keskuudessa paljon, ja näitä ennakkoluuloja olisi hyvä jatkossa pyrkiä purkamaan. Nousi myös esiin ajatus siitä, että luomuun liittymisen kynnystä madaltaisi selkeä järjestelmä, ohjelma tai sovellus, jossa voisi hoitaa kaikki luomun kirjanpidolliset vaatimukset samassa paikassa. Tai mikäli tällainen on jo olemassa, tulisi sitä markkinoida paremmin.

Lihan suoramyyntiä harjoittavan tilan näkökulmasta byrokratia ei ole pelkästään ongelma tilalla vaan koko tuotantoketjussa. Tämä korostuu jalosteiden tuottamisessa ja myynnissä.

Tuoreen luomulihan myymisen kerrottiin olevan huomattavasti helpompaa. Byrokratiaa tulisi tämän perusteella purkaa koko ketjussa, myös esimerkiksi teurastamoiden kohdalla. Nyt luomuna tuotetusta lihasta valmistettuja jalosteita joudutaan myymään tavanomaisena, jos esimerkiksi yksi pieni osa tuotantoketjua ei kuulu luomuvalvonnan piiriin. Kerrottiin, että byrokratian raskauden takia moni yritys ei halua liittyä luomuvalvonnan piiriin.

Myös luomutuotteiden jatkojalostuksen kirjaamisvaatimukseen kaivattiin kevennystä. Jatkojalostusta harjoittavilta viljelijöiltä vaaditaan tällä hetkellä niin tarkkaa kirjanpitoa ja seurantaa, että sen toteuttaminen tavallisilla tiloilla koetaan hyvin haastavaksi. Kehitystarpeita nähtiin myös luomutuotteiden dokumentointiketjun osalta kokonaisuudessaan. Dokumentointi tulisi saada kaiken kaikkiaan sujuvammaksi ja vähemmän työlääksi viljelijälle. Samaan aikaan luomutuotteiden jatkojalostusta kuitenkin kaivataan, ja asiaa haluttaisiin edistää.

6.3.2 Myyntikasvivaatimus tukiehtojen suurimpana ongelmana

Luomutuotannon tukiehdot ovat huomattavasti tavanomaista tiukemmat. Etenkin monilla eläintiloilla tämä on haastattelujen perusteella yksi syy siihen, miksi luomuun ei haluta liittyä. Selkeästi merkittävimmäksi yksittäiseksi ongelmaksi luomutuotannon tukiehtoihin liittyen nousi 30 prosentin myyntikasvivaatimus, joka on ollut merkittävänä syynä luomusta eroamiselle monilla tiloilla. Tämä ehto nähdään myös monilla tiloilla yhtenä syynä sille, miksi luomutuotantoon ei haluta siirtyä.

E erityisen haastavaa myyntikasvivaatimuksen täyttämisen kerrottiin olevan niille tiloille, joilla pellot ovat luomutuotannossa mutta eläimet eivät. Tällaisissa tilanteissa 30 prosentin vaatimuksen täyttäminen on tuottanut ongelmia. Toisaalta on ollut vaikeaa myös löytää luomukotieläintiloja, joiden kanssa voisi tehdä rehuntuotantosopimuksen.

Harvan luomusta luopuneen tilan taas uskotaan jatkavan viljelyä täysin luonnonmukaisin keinoin ilman taloudellista kannustetta, sillä silloin on helppoa ja useimmiten taloudellisestikin kannattavaa ottaa esimerkiksi torjunta-aineita mukaan rikkakasvien torjuntaan. Ja tämä taas vie maataloutta kauemmas niistä tavoitteista, joita EU:n tasolla on sille asetettu.

Luomun keskeisenä periaatteena on tuottaa ruokaa ympäristöystävällisesti niin, että se tekee hyvää niin ihmisille kuin luonnollekin. Yhden näkemyksen mukaan tällöin keskeistä on tuotantotapa, eikä sillä pitäisi olla merkitystä, mihin tuote menee ja miten sitä käytetään.

Toisaalta yhdessä haastattelussa nousi esiin myös näkemys siitä, että myyntikasvivaatimus on hyvä ja perusteltu asia. Luomutuotannosta maksetaan tukia, ja tällöin pelloilla tulee myös tuottaa myytäviä luomutuotteita. Toisessa keskustelussa taas nousi esiin, että nykyisellään myyntikasvivaatimus ei välttämättä kuitenkaan nosta luomutuotteiden määrää markkinoilla. Pienillä tiloilla myyntikasvivaatimus saattaa pienentää yksittäisten viljaerien kokoa, mikä vaikeuttaa sadon myyntiä.

Toinen haastatteluissa esiin tuotu seikka tukiehtoihin liittyen on luomun lisäysaineiston käytön vaatimukset. Tähän kaivattiin lisää keveyttä ja joustavuutta. Luomun lisäysaineistoa koskevat ehdot ja säädökset koettiin hankalina ja monimutkaisina. Myös ongelmat luomusiemenen saatavuudessa ja tämän aiheuttama epävarmuus nostettiin haastatteluissa esiin. Toisaalta osan luomuviljelijöistä uskottiin tarkoituksella jättävän siementen oston niin myöhään, ettei luomusiementä ole enää saatavilla. Tällöin saa luvalla ostaa hinnaltaan halvempaa tavanomaista siementä, ja näin voi säästää kustannuksissa.

Näiden yksittäisten ehtojen lisäksi muutoksia kaivattiin koko järjestelmään, joka nähdään osittain hyvinkin sekavana ja liian vaikeasti ymmärrettävänä palettina. Toivottiin lisää selkeyttä sekä suurempiin linjoihin keskittymistä. Ehtoihin toivottiin myös enemmän joustovaraa. Esimerkiksi tukiehtoihin liittyvät tarkat päivämäärät näki yksi haastateltavista ongelmallisena, sillä olosuhteet Suomen sisällä voivat olla hyvin erilaiset eri puolilla maata. Haastatteluissa nousi esiin myös näkemyksiä siitä, että tukiehdot ovat osittain liian kaukana käytännön realiteeteista. Lisäksi tärkeäksi nousi se signaali, mikä tukiehtojen muutosten kautta viljelijöille annetaan. Tällä hetkellä yleinen näkemys haastattelujen perusteella on, että ehdot muuttuvat jatkuvasti tiukempaan suuntaan. Jotta asenteet luomun byrokratiaa kohtaan voisivat muuttua positiivisemmiksi, tulisi keskittyä luomutuotannon tukemiseen enemmän kuin ehtojen kiristämiseen ja vaatimusten nostamiseen.

6.3.3 Kuormittava luomuvalvonta ja liian suuret tarkastusmaksut

Luomutarkastukset koetaan haastattelujen perusteella melko stressaavina ja raskaina viljelijöiden keskuudessa. Stressiä lisää ajatus siitä, että virheitä ei sallita lainkaan, vaan pienistä inhimillisistäkin virheistä rokotetaan heti. Osa haastatelluista viljelijöistä kertoi kokevansa, että viimeisten vuosien aikana kaikki luomujärjestelmässä on muuttunut entistäkin tarkemmaksi, ja että valvonta painottuu nimenomaan papereihin, ei niinkään viljelyyn ja käytännön työhön. Tarkastukset kuormittavat, vaikka kaikki asiat tilalla olisivatkin kunnossa.

Yhdeksi hyvin merkittäväksi ongelmaksi koettiin koko luomun kasvun kannalta tarkastusmaksujen nousu. Hinnat ovat haastateltavien mukaan nousseet etenkin pienillä tiloilla kohtuuttoman korkeiksi. Tarkastusmaksujen muuttuminen hehtaariperusteisesta tuntiperusteiseksi on nostanut erityisesti pienempien tilojen maksuja. Näillä tiloilla tarkastusmaksun osuus luomukorvauksen summasta voi haastattelujen perusteella nousta jopa 20–30 prosenttiin, kun suuremmilla tiloilla osuus jää alle viiteen, jopa yhteen prosenttiin. Tämä osuus on suoraan pois siitä viljelijän saamasta korvauksesta, jolla olisi tarkoitus kattaa luomutuotannon korkeammat kustannukset. Järjestelmää ei nykyisellään koeta tasapuolisena erikokoisilla tiloilla. Tarkastusmaksut syövät intoa luomuun, ja tämä on myös yksi syy, miksi tiloja on luopunut luomusta. Osalle pienemmistä tiloista maksut ovat olleet niin suuria suhteessa luomusta saatavaan lisähintaan, ettei ole enää kannattanut jatkaa luomuvalvonnan piirissä.

Useammassakin haastattelussa nousi esiin samanlainen kehitysidea luomuvalvontaa koskien. Nähtiin suuri tarve jollekin sähköiselle väylälle tuottajan ja ELY-keskuksen välillä, johon tuottaja voisi tallentaa kaikki tarvittavat dokumentit ja joka olisi helppoa pitää ajan tasalla. Näin luomutarkastajat voisivat käydä jo etukäteen tarkastamassa tallennetut dokumentit, eikä kaikkia papereita tarvitsisi käydä läpi tilalla. Paikan päällä tarkistettaviksi asioiksi jäisivät vain puuttuvat dokumentit sekä kaikki konkreettiset tarkistuskohteet kuten pellot ja tuotantorakennukset. Tämä keventäisi ja helpottaisi tarkastusprosessia huomattavasti, ja samalla myös tarkastusten hinnan tulisi laskea. Lisäksi muitakin etätarkastusmahdollisuuksia voitaisiin kehittää niiltä osin kuin se on mahdollista.

Luomuvalvontaa on jo pyritty keventämään ottamalla käyttöön vuosivarmennusmenettely, jota käsitellään tarkemmin luvussa 4.3. Haastattelujen perusteella viljelijät ovat kokeneet tämän toisaalta hyvänä uudistuksena, mutta toisaalta osa viljelijöistä kokee kirjanpidon pysyvän paremmin järjestyksessä, kun se tarkastetaan vuosittain. Vuosivarmennuksen tuomat säästöt tarkastusmaksuissa nähdään kuitenkin positiivisena.

Haastatteluissa tuotiin esiin hyvin erilaisia kokemuksia luomuvalvonnasta käytännössä. Osa haastatelluista kehui tarkastajia, ja osan kokemusten mukaan tarkastajien tulkinnoissa ja tarkkuudessa esiintyy liikaa vaihtelua. Tarkastuksilla on puututtu sellaisiin asioihin, joiden ei lopulta ole todettu edes olevan virheitä. On käynyt myös ilmi, että tarkastajat ovat pyytäneet viljelijöiltä dokumentteja, joiden tarkastaminen ei kuulu luomuvalvonnan tehtäviin. Toivottiin, että tällaiset tilanteet saataisiin jatkossa karsittua pois valvonnoilta.

6.4 Kannattavuus, markkinat ja tuet

Luomun kannattavuuteen liittyen haastatteluissa esitettiin hyvin erilaisia näkemyksiä. Lihan suoramyyntiä harjoittavalla tilalla kannattavuus nähtiin heikkona, mutta toisella lihanautatilalla luomutuotannon kerrottiin olevan tavanomaista kannattavampi vaihtoehto. Vihannesviljelytilalla kannattavuuden arveltiin olevan suurin piirtein samalla tasolla vastaavan kokoisen tavanomaisen tilan kanssa, mutta luomun etuna nähtiin se, että myyntihintaan on hyvät mahdollisuudet vaikuttaa itse. Luomusta luopuneella tilalla luomu ei tarjonnut enää tarpeeksi suurta taloudellista kannustinta, jotta se olisi ollut sen työn arvoista, mitä luomun byrokratia vaatii. Kannattavuuteen merkittävästi vaikuttavia tekijöitä ovat mm. tilakoko sekä tuotantosunta, mutta loppujen lopuksi kannattavuus on hyvin tilakohtaista.

Haastattelujen perusteella yleisin näkemys on, että luomukorvauksen määrää tulisi nostaa ja näin huomioida kustannusten nousu. Tukitaso on pysynyt jo kauan samana, mutta kustannukset ovat nousseet huomattavasti. Osa oli sitä mieltä, että luomukorvausta tulee jatkossakin maksaa nimenomaan tuotantotavasta, mutta esiin nostettiin ajatuksia myös siitä, että tukia pitäisi jatkossa sitoa enemmän tuotettuihin kiloihin.

Yhdeksi tukijärjestelmän suurimmista ongelmista nousi se, että luomukorvauksen määrä on tällä hetkellä hyvin lähellä sitä summaa, jonka tavanomainen tila voi saada mm. eläinten hyvinvointikorvauksen ja perinteisesti luomuun kuuluneiden keinojen, kuten viherlannoitusnurmien ja kerääjäkasvien, kautta. Haastatteluissa kerrottiin, että joissakin tilanteissa tavanomaiselta puolelta saa jopa luomua korkeammat tuet. Tavanomaisessa viljelyssä viljelykierron aikana käytössä ovat kuitenkin kaikki tavanomaiset keinot, kuten kemiallisten kasvinsuojeluaineiden käyttö sekä mineraalilannoitus. Myös esimerkiksi eläinten lääkintä ja rehujen hankkiminen on tavanomaisessa tuotannossa helpompaa ja halvempaa. Nousi voimakkaasti esiin ajatus siitä, että mikäli luomua halutaan lisätä, tulisi luomutuotannossa ehdottomasti olla korkeampi tukisumma kuin tavanomaisessa tuotannossa. Luomun byrokratiakin merkitsee viljelijälle lisätyötä, josta tulisi saada jonkinlainen korvaus. Tällä hetkellä monien on taloudellisesti kannattavampaa pysyä tavanomaisessa tuotannossa. Tämä tuli haastatteluissa esiin niin useilta viljelijöiltä kuin asiantuntijaroolissa työskenteleviltäkin henkilöiltä. Haastatteluissa tuli kuitenkin esiin myös näkemyksiä siitä, että luomukorvauksen määrä suhteessa tavanomaisen tuotannon tukiin on sopivalla tasolla. On otettava tietysti huomioon, että asiassa voi olla merkittäviä tilakohtaisia eroja.

Puutarhatuotannon puolella luomutuotanto nähdään markkinavetoisempänä toimintana, eikä tuilla ole yhtä suurta merkitystä kuin muilla kasvinviljely- ja kotieläintiloilla. Tällaisilla tiloilla toimintaa ei ole rakennettu samalla tavalla tukien varaan. Merkittävänä etuna nähdään se, että myyntihintaan voidaan itse vaikuttaa merkittävästi. Tällöin tuotannon kustannukset saadaan siirrettyä suoraan myyntihintaan, ja tuotteille voidaan taata riittävä kate. Pääsääntöisesti muissa tuotantosuunnissa sekä tavanomaisella puutarhapuolella tämä ei käytännössä onnistu, vaan hintojen osalta ollaan paljon enemmän markkinoiden armoilla.

Kuten jo aiemmin todettiin, luomusta saatava lisähinta todettiin yhdeksi merkittävimmistä luomun ongelmista. Haasteena on, että luomustatuksen ei nähdä tuovan myytävään tuotteeseen rahallista lisäarvoa, eikä se lisää tuotteen myyntiä. Tuotannon kustannukset ovat kuitenkin tavanomaista suuremmat. Sekä kaupoissa että suoramyyntissä lähiruokaa ja paikallisuuden todettiin menevän usein luomun edelle. Tuote myydään lähtökohtaisesti paikallisuudella, eikä luomustatuksen koeta tuovan siihen merkittävää lisäarvoa. Asiakkaat kertovat arvostavansa luomua, mutta siitä ei kuitenkaan olla valmiita maksamaan enempää. Samaan aikaan tuottaja kuitenkin maksaa korkeaa hintaa luomunvalvonnassa ja joissain tapauksissa jopa häviää tukien määrässä.

Luomun houkuttelevuuteen nähtiin vaikuttavan negatiivisesti myös sen seikan, että luomun ja tavanomaisen tuotannon väliset erot ovat kaventuneet sekä tuottajahintojen että tukien osalta viime vuosien aikana. Samaan aikaan tuotantotavat ovat liukuneet muutenkin lähemmäs toisiaan, eivätkä kuluttajatkaan näe näiden välillä enää niin suurta eroa. Aiemmin on ollut selkeämmin esillä esimerkiksi luomu- ja häkkikanalan tai luomu- ja parsinavetan erot. Nykyään erojen nähdään hämärtyneet kuluttajien silmissä. Haastatteluissa kerrottiin, että tavanomaisen tuotannon eettisyyttä ei Suomessa merkittävästi kyseenalaisteta eikä esimerkiksi luomulihaa ole haluttu aktiivisesti eriyttää tavanomaisesta ja luoda siitä houkuttelevaa tuotetta markkinoille. Haastattelujen perusteella luomun markkinointia tulisi kehittää niin, että kuluttajille tuotaisiin entistä enemmän esille luomutuotantoon liitettyjä ympäristöarvoja ja tehtäisiin eroa luomun ja tavanomaisen suomalaisen tuotannon välille.

Yhtenä suurena ongelmana nähtiin myös kaupan hinnoittelutapa, jota pidettiin merkittävänä syynä siihen, miksi luomutuotteet ovat kaupassa niin paljon tavanomaisia kalliimpia ainakin joissakin tuoteryhmissä. Prosenttikatehinnoittelu tarkoittaa, että tuottajahinnaltaan kalliimpiin tuotteisiin lisätään kaupassa euromääräisesti suurempi kate. Toisin sanoen hintaero tavanomaisen ja arvokkaamman luomutuotteen välillä on kaupassa

huomattavasti suurempi kuin tuottajahinnoissa. Kaupalla katsottiin olevan kaikki mahdollisuudet vaikuttaa positiivisesti luomutuotteiden kysyntään muuttamalla hinnoitteluaan. Tämä koskee ainakin luomuvihannesten ja -lihan tuoteryhmiä. Toisaalta taas jotkin luomutuotteet, esimerkiksi maitotuotteet, eivät ole merkittävästi tavanomaisia tuotteita kalliimpia. Kaupat eivät ole Suomessa halunneet ottaa aktiivista roolia luomun veturina. Hinnoittelun lisäksi niiden katsottiin voivan halutessaan merkittävästi vaikuttaa luomutuotteiden myyntiin ottamalla lisää luomutuotteita valikoimiinsa sekä panostamalla niiden esillepanoon. Usein luomutuotteiden kerrottiin olevan esillä pienellä volyymilla syrjäisessä myyntipaikassa. Tämä ei erityisemmin houkuttele kuluttajia ostamaan kyseisiä tuotteita.

Yleisesti ottaen markkinanäkymät nähtiin luomussa tavanomaista heikompina etenkin lihan osalta. Yleinen näkemys haastatteluissa oli, että luomulihalle ei ole Suomessa kunnollisia markkinoita. Luomukasikoita siirtyy paljon tavanomaisen tuotannon puolelle, ja muitakin luomuna tuotettuja raaka-aineita saattaa päätyä lopulta tavanomaisille markkinoille. Jotta luomutuotanto voisi kasvaa, tarvittaisiin sille ensin lisää kysyntää ja suuremmat markkinat. Toisaalta esiin nousi myös näkemys siitä, että viljakauppa on alkanut piristyä ja etenkin luomukauralla riittää kysyntää.

Pienillä tiloilla luomuviljan tuotannossa ongelmaksi saattavat muodostua myös pienet erät, joiden myynti on vaikeaa. Jos valmiita myyntikanavia ei ole, on vaarana, että tällaiset erät päätyvät tavanomaisille markkinoille. Tällöin luomuna tuotetulle raaka-aineelle ei saada lainkaan lisähintaa.

Haastatteluissa nostettiin myös esiin se seikka, että kuluttajien ostovoima on viime vuosien aikana heikentynyt, ja samalla ruoan hinta on yleisellä tasolla noussut. Kuluttajat ovat alkaneet tarkemmin miettiä omaa kulutustaan ja valinneet edullisempia tuotteita. Tämä on väistämättä vaikuttanut negatiivisesti etenkin arvokkaampien luomutuotteiden kysyntään. Esimerkiksi luomuvihannesten kysynnän kerrottiin nousseen koronapandemian aikana, kun ravintolapalveluita ei juurikaan käytetty ja ruoanlaitto kotioloissa lisääntyi. Tämän poikkeusajan jälkeen luomuvihannesten kulutus kääntyi selvään laskuun ja tasaantui lopulta noin koronapandemiaa edeltävälle tasolle tai jopa sen alle.

Myös luomutuotteiden vientimahdollisuudet nousivat haastatteluissa esiin. Esimerkiksi luomukauran viennissä nähtiin suurta potentiaalia, ja kysyntää kerrottiin olevan tälläkin hetkellä. Myös suomalaisen luomulihan viennissä nähtiin mahdollisuuksia, joita ei ole vielä hyödynnetty. Lihataloilla ajateltiin olevan avaimet käsissä viennin kehittämiseen, ja lisäksi

tarvetta nähtiin myös esimerkiksi jonkinlaisen naudanlihan vientiosuuskunnan perustamiselle.

Yhdeksi kehitettäväksi seikaksi nostettiin myös luomun jalostusasteen kasvattaminen. Tällä hetkellä luomutuotteet ovat keskimäärin melko vähän jalostettuja tuotteita. Luomuraaka-aineita on saatavilla, mutta korkeamman jalostusasteen tuotteita ei juurikaan kaupoista löydy. Jalostusasteen kasvattamisen avulla tuotannosta voitaisiin saada kannattavampaa, ja tällä voisi olla vaikutusta myös markkinoiden kasvuun.

6.5 Tuotannolliset ja muut tekijät

Tuotannolliset tekijät eivät nousseet haastatteluissa kovinkaan suureen rooliin, eikä niiden koeta olevan suurimpia luomutuotannon ongelmia. Merkittävin esiin noussut seikka niiden osalta oli rikkakasvien torjunta ja sen onnistuminen. Monille tavanomaisille tiloille kasvinsuojeluaineista luopuminen on niin suuri kynnyks, että luomuun siirtyminen ei sen takia kiinnosta. Osassa haastatteluista nousi esiin Etelä-Savon yleisesti kiviset pellot, jotka ovat saaneet monia tiloja luopumaan kyntämisestä ja siirtymään esimerkiksi suorakylvöön. Tällaisten viljelykäytäntöjen yhdistäminen luomutuotantoon voi olla haastavaa.

Haastatteluista ilmeni, että osalla luomutiloista rikkakasvien hallinta onnistuu hyvin, mutta osalla tiloista on haasteita asian kanssa. Yleisesti ottaen luomutuotannossa traktoritunteja kertyy enemmän peltohehtaaria kohden. Rikkakasvien torjunnassa korostuvat mekaaniset keinot, ja polttoaineen korkeat hinnat nostavat kuluja.

Esiin nousi myös huomio siitä, että vaikka tiloilla olisi halua tai tarvetta laajentaa luomutuotantoaan, lisäpellon hankkiminen on usein hankalaa. Peltoa on saatavilla vain vähän, ja lohkojen välimatkat kasvavat helposti. Tämä lisää luonnollisesti polttoainekustannuksia ja hankaloittaa viljelytoimia.

Yhtenä mahdollisena uhkana luomukotieläintuotannossa nähtiin myös tavanomaisen oljen käytön kieltäminen kuivikkeena tulevaisuudessa. Olki on tärkeä ja jopa välttämätön tuotantopanos useilla kotieläintiloilla, eikä luomuoljen käyttämistä nähdä realistisena vaihtoehtona. Luomuoljen saatavuus on niin heikkoa, ettei sitä nykyisellään mitenkään riittäisi kaikille tarvitseville.

6.6 Etelä-Savon alueelliset tekijät

Huolimatta siitä, että luomussa koetaan yleisesti olevan tällä hetkellä monia erilaisia haasteita, kuvailtiin haastatteluissa luomun olevan hyvässä nosteessa Etelä-Savon alueella. Usko eteläsavolaiseen luomuun on edelleen vahvaa, ja sillä nähdään olevan hyvät menestymismahdollisuudet. Nähtiin, että tämä kuitenkin vaatii edelleen määrätietoista ja järjestelmällistä kehittämistyötä ja luomun pitämistä esillä. Uutta kasvua ei tällä hetkellä ole näkyvissä. Etelä-Savossa katsottiin kuitenkin olevan hyvät ja vahvat perinteet luomutuotannossa, ja tätä työtä tulisi haastateltavien mukaan jatkaa tulevaisuudessakin. Monipuolisen eteläsavolaisen luomutuotannon ylläpitäminen katsottiin tärkeäksi asiaksi.

Suurimmassa osassa haastatteluja mainittiin Etelä-Savon vuonna 2024 voittama Paras luomualue -palkinto. Voiton katsottiin pitäneen eteläsavolaista luomua hyvin esillä ja kantavan hedelmää pitkälle eteenpäinkin.

Positiiviseksi asiaksi katsottiin, että Etelä-Savosta löytyy yhä innokkaita ja motivoituneita toimijoita, joilla on halua kehittää ja viedä luomua eteenpäin. Lisäksi nousi esiin näkemys siitä, että Etelä-Savossa myös hallinnon puolella ollaan aktiivisia ja suhtaudutaan luomuun positiivisesti. Kehittämishaluja löytyy ja luomua tuetaan Suomen mittapuulla hyvin. Nähdään, että esimerkiksi luomuhankkeille on löytynyt hyvin rahoitusta, ja asioita edistetään aktiivisesti. Myös ammattikeittiöpuolelta kerrottiin löytyvän kiinnostusta luomua kohtaan. Erittäin tärkeäksi asiaksi haastatteluissa katsottiin, että kaikki eri tahot saataisiin hyvässä yhteistyössä toimimaan yhteisten tavoitteiden puolesta. Tärkeää olisi konkreettisesti edistää asioita sen sijaan, että niistä vain puhutaan.

Useissa haastatteluissa keskusteltiin myös luomuketjun toiminnasta Etelä-Savossa kokonaisuudessaan. Pääosin haastateltavat kokivat, että yhteistyökumppaneita on löytynyt hyvin. Kerrottiin myös, että uutta toimintaa luomun saralla on alueella aloitettu. Esimerkkinä tästä on luomuvihannesten kuorimotoiminta, jonka myötä pystytään paremmin vastaamaan myös suurkeittiöiden tarpeisiin. Alueelta puuttuu kuitenkin esimerkiksi luomuteurastamo. Tällä hetkellä Etelä-Savossa kasvatettavat luomueläimet joudutaan kuljettamaan teurastettavaksi muihin maakuntiin. Lisäksi luomutuotteille kaivattiin lisää jalostusketjuja, ja toivottiin, että erilaiset luomun sivuvirrat saataisiin jatkossa hyödynnettyä tehokkaammin.

Suurin osa luomutuotannon haasteista ja kehityskohteista on sellaisia, että asiaa pitäisi kehittää koko Suomen tai jopa EU:n tasolla. Erityisesti Etelä-Savoon kohdistuvia ongelmia

ei haastatteluissa ilmennyt lainkaan. Yleisesti ottaen haastateltavien näkemys oli, että Etelä-Savon alueella luomuun liittyvät asiat ovat joko samalla tasolla tai paremmin kuin Suomessa yleisesti.

Esiin nousi kuitenkin muutamia kehityskohteita, joihin voidaan vaikuttaa paikallisellakin tasolla. Etelä-Savoon toivottiin jonkinlaista verkostoa tai järjestelmää, joka toisi luomutuottajat ja luomua ostavat yritykset kuten kaupat ja ravintolat paremmin yhteen. Lisäksi toivottiin järjestäytymistä ja tiiviimpää yhteistyötä luomutuottajien välille. Nähtiin tarvetta tapahtumille tai tapaamisille, joissa Etelä-Savon luomutuottajat kohtaisivat, saisivat mahdollisuuden keskustella ja voisivat luoda tiiviimpää yhteishenkeä. Ajateltiin, että onnistumisia ja positiivisia kokemuksia pitäisi tuoda enemmän esiin ja jakaa myös muiden viljelijöiden kanssa. Lisäksi toivottiin parempia kanavia, joissa esimerkiksi rehua ostavat luomukotieläintilat ja nurmea tuottavat luomukasvinviljelytilat kohtaisivat helpommin.

Luomun markkinointiin ja myynninedistämiseen voisivat kaupat panostaa paikallisestikin. Kaupoissa luomutuotteiden esillepanoon, luomun esilletuomiseen ja sen mainontaan olisi hyvä kiinnittää entistä enemmän huomiota. Yhdessä haastattelussa tuli esiin myös ajatus siitä, että luomun markkinointia tulisi kohdentaa potentiaalisimmalle ostajakunnalle. Esimerkiksi monien suoramyyntiä harjoittavien tilojen asiakkaista valtaosa saattaa olla muualta tulevia kesäasukkaita. Nähtiin, että luomun myyntiä voisi tehostaa keskittämällä sitä erityisesti niihin kaappoihin, joissa käy eniten tällaisia potentiaalisia ostajia. Myös esimerkiksi luomu-/lähiruokapuodin perustaminen Etelä-Savoon hyvien kulkuyhteyksien varrelle nähtiin hyvänä keinona nostaa paikallisia luomutuotteita näkyvästi esille.

Yksi esiin noussut kehittämiskohde on neuvonta. Osa viljelijöistä kertoi kokevansa, että alueen luomuneuvonnassa on parantamisen varaa, eikä sitä ole koettu aina kovinkaan asiakaslähtöisenä. Kehittämistoiveita nousi esiin sekä luomuun siirtymiseen liittyvään neuvontaa koskien että luomuneuvontaan yleisestikin. Neuvonnan taso ei kaikkien kohdalla ole ollut toivotulla tasolla, ja osa koki sen jääneen hyvin kevyeksi. Esimerkiksi nostettiin esiin tarve konkreettisemmalle neuvontapalvelulle siihen vaiheeseen, kun luomuun siirtymistä vasta harkitaan ja suunnitellaan. Neuvojilta kaivattaisiin apua sen visioimiseen, millainen tila voisi olla luomussa. Koettiin, että tällainen palvelu voisi tukea hyvin tilojen luomuun siirtymistä.

7 Johtopäätökset

Tutkimuksen keskeisimpänä tutkimuskysymyksenä oli, että mitkä tekijät rajoittavat luomutuotannon kasvua Etelä-Savon alueella. Tulosten perusteella merkittävimmät kasvua rajoittavat tekijät liittyvät luomun byrokraatiaan, markkinoihin ja taloudelliseen kannattavuuteen. Byrokratia koetaan raskaaksi, kuormittavaksi ja jäykäksi, ja samaan aikaan taloudellinen kannattavuus on epävarmaa. Luomutuotteiden kysynnän laskun myötä markkinakanavien löytäminen tuotteille on haastavaa, ja toisaalta luomustatus ei tuo tuotteelle merkittävää lisähintaa.

Jotta luomutuotanto voisi jatkossa olla houkuttelevampi vaihtoehto viljelijöille, tulisi byrokraatiaa purkaa ja luomun markkinoiden kasvaa. Järjestelmään kaivataan kevennyttä, selkeytystä ja parempaa taloudellista kannustinta. Luomutuotteiden kysynnän tulee ensin lisääntyä, jotta luomutuotannolla on realistiset mahdollisuudet kasvaa. Maatalouspolitiikan ja luomujärjestelmän lisäksi muutoksia kaivataan myös esimerkiksi kaupan toimintaan Suomessa. Luomulle asetettujen tavoitteiden saavuttamista helpottaisi, että koko ketju saataisiin toimimaan entistä paremmin yhdessä ja puhaltamaan yhteen hiileen. Luomun markkinoissa koetaan olevan monia ongelmia, mutta omat haasteensa on myös tavanomaisten tuotteiden markkinoilla.

Koska selkeä poliittinen tahtotila luomutuotannon lisäämiseen sekä Suomen että EU:n tasolla on olemassa, täytyy sen saavuttamiseksi luomutuotannosta tehdä taloudellisesti houkutteleva vaihtoehto. Tulosten mukaan tällä hetkellä monilla tiloilla luomutuotanto ei ole merkittävästi tavanomaista kannattavampi tuotantotapa. Tilan saama tukisumma voi tavanomaisessa tuotannossa olla sama tai jopa suurempi kuin luomussa. Ottaen huomioon luomun tiukemmat tukiehdot, byrokration aiheuttaman lisätyön, vuosittaiset maksulliset luomutarkastukset sekä esimerkiksi keskimääräisesti alhaisemmat satotasot ei luomutuotantoon siirtyminen ole monillakaan tiloilla kannattavaa. Luomutuotannon kasvun kannalta olisi tärkeää uudistaa tukijärjestelmää siten, että luomusta saataisiin nykyistä suurempi korvaus suhteessa tavanomaisen tuotannon tukiin. Lisäksi järjestelmää tulisi kehittää luomun tarkastusmaksujen osalta niin, että maksujen suuruus ei syö luomun kannattavuutta, oli kyseessä minkä kokoinen tila tahansa.

Tutkimuksessa käsiteltiin luomutuotannon kasvua rajoittavia tekijöitä erityisesti Etelä-Savon alueella. Tuloksissa ilmenneet merkittävimmät ongelmat olivat kuitenkin luonteeltaan sellaisia, että ne vaikuttavat EU:n tai vähintäänkin koko Suomen tasolla. Tukiehdot pohjautuvat EU:n luomulainsäädäntöön ja luomumarkkinoihin liittyvät tekijät vaikuttavat

koko Suomen alueella. Alueellisiakin eroja on, mutta pääpiirteittäin markkinoiden suuntaukset ovat kuitenkin samanlaisia koko maassa. Toki markkinoihin vaikuttaa vahvasti myös tilanne yleisesti Euroopassa ja maailmalla. Yleisesti ottaen luomujärjestelmältä – niin EU:n kuin Suomenkin tasolta – tarvittaisiin vahvempia viestejä siitä, että luomutuotantoon kannustetaan ja sitä halutaan tukea. Luomun kehityssuunta tulisi saada käännettyä sellaiseksi, että se luo kiinnostusta ja uutta innostusta viljelijöiden keskuudessa.

Oleellista luomun kasvun mahdollistamiseksi olisi tarkastella kriittisesti järjestelmää kokonaisuudessaan. Jotta luomujärjestelmää voitaisiin kehittää tulosten valossa toivottuun suuntaan, täytyisi ensin arvioida uudelleen, että mikä kaikki luomun byrokratiassa on tarpeellista. Luomussa nähdään olevan tällä hetkellä melko paljon sellaisia ehtoja ja vaatimuksia, jotka eivät palvele luomun perimmäisiä tarkoituksia, eivät tuo erityistä lisäarvoa tuotantoon eivätkä myöskään ole välttämättömiä luomun luotettavuuden kannalta.

Alueellisesti erityisesti Etelä-Savon alueella vaikuttavia luomun kasvun kannalta merkittäviä ongelmia ei tuloksista ilmennyt lainkaan. Tästä huolimatta halu ja tarve alueellisellekin luomun kehittämistyölle nousivat vahvasti esiin. Luomualan toimijoiden välille kaivataan entistäkin tiiviimpää yhteistyötä, ja eteläsavolaista luomua halutaan kehittää yhdessä eteenpäin. Luomun pitkät perinteet ja menestyksenkäs historia näkyvät, ja tätä tietä halutaan jatkaa tulevaisuudessakin. Luomun kääntymisen selkeään kasvuun vaatii kuitenkin tulosten valossa ensin selkeitä muutoksia luomumarkkinoihin ja koko järjestelmään. Ensisijaisen tärkeää on mahdollistaa toimijoille kannattava ja mielekäs luomutuotanto.

Osalle eteläsavolaisista luomutiloista luomutuotanto itsessään on niin tärkeä arvo, että muita tuotantotapoja ei nähdä mahdollisina vaihtoehtoina. Lisäksi tuloksista selviää, että alueelta löytyy innokkaita ja motivoituneita luomualan toimijoita, jotka haluavat aktiivisesti viedä luomua eteenpäin. Alueellisesti merkittävää olisi pyrkiä ruokkimaan tätä innostusta ja mahdollistamaan ja tukemaan luomua kehittävää toimintaa. Luomun kasvun kannalta kokonaisuudessaan olisi kuitenkin tärkeää saada myös sellaisia viljelijöitä kiinnostumaan luomuun liittymisestä, joille luomun ideologia itsessään ei ole viljelyssä tärkein arvo.

8 Pohdinta

Tutkimuksen tulokset olivat monilta osin odotettuja. Ennako-oletuksia vastasivat mm. tulokset siitä, että viljelijät kokevat luomun byrokratian kuormittavana ja kokevat haasteita kannattavuuden ja markkinoiden kanssa.

On mielenkiintoista, että tulosten perusteella luomujärjestelmä nähdään samaan aikaan sekä haastavana ja kuormittavana että kuitenkin kannatettavana ja potentiaalisena tuotantotapana. Ongelmana on, että luomussa - kuten maataloudessa yleisestikin - monet asiat ovat hyvin tilakohtaisia. Toiselle tilalle toivottu muutos tukijärjestelmässä voi syödä toisen tilan kannattavuutta merkittävästikin. Erilaisia tilanteita ja näkökulmia asioihin on yhtä monta kuin maatilojakin. Ratkaisujen löytäminen luomun haasteisiin olisi varmasti huomattavasti helpompaa ja suoraviivaisempaa, mikäli samat tekijät vaikuttaisivat samalla tavalla kaikkiin tiloihin ja ongelmat olisivat kaikille yhteisiä.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa täytyy ottaa huomioon useita erilaisia seikkoja. Erityisesti haastatteluihin liittyy monia tekijöitä, jotka voivat heikentää tulosten luotettavuutta. Ensimmäinen ja ehkä ilmeisin tällainen asia liittyy haastateltavien valintaan, määrään ja luotettavuuteen. Haastateltavien rajallisen määrän takia korostuu, millaisia haastateltavia tutkimukseen on valittu. Haastateltavien valintaa on käsitelty tarkemmin luvussa 5.3. Aineiston luotettavuuteen pyrittiin kiinnittämään huomiota jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa, mutta väistämättä tuloksiin vaikuttaa se, keitä haastateltaviksi valittiin. Eri ihmisillä on hyvin erilaisia näkemyksiä ja ajatuksia luomuun liittyen, ja varmasti tuloksiin nousisi uusia ja erilaisia näkökulmia erityyppisiltä luomualan toimijoilta.

Laadullisen tutkimuksen yhteydessä puhutaan usein saturaatiosta eli kylläntymisestä. Tällä tarkoitetaan sitä, että esimerkiksi haastattelututkimuksen yhteydessä haastateltavien määrä on tulosten luotettavuuden kannalta riittävä silloin, kun vastaukset alkavat muistuttaa toisiaan eikä niistä saada enää juurikaan uutta merkittävää tietoa. Saturaatio voidaan saavuttaa nopeimmillaan jo muutaman ja joidenkin näkemysten mukaan viimeistään noin 12–15 haastateltavan jälkeen. Tämä on tietenkin tilannekohtaista ja riippuu pitkälti tutkimusongelman ja -kysymysten asettelusta. (Kananen, 2015, s. 355)

Tässä tutkimuksessa saturaatio saavutettiin osittain, vaikka haastateltavien määrä ei ollut kovin suuri. Tuloksista olisi varmasti saatu luotettavampia ja kattavampia, mikäli haastatteluja olisi tehty enemmän. On oletettavaa, että suuremmalla haastateltavien määrällä olisi noussut esiin vielä uusia mielenkiintoisia asioita ja näkökulmia. Rajoittavana tekijänä tässä työssä oli kuitenkin opinnäytetyön laajuus, jota ei ollut tarkoituksenmukaista kasvattaa liikaa. Lisäksi haastattelut olivat luonteeltaan sellaisia, että niiden kulku vaihteli hyvin paljon eri haastateltavien välillä.

Luomutuotannon kasvun kannalta merkittävimmiä koetut ongelmat, joita olivat jäykkä ja kuormittava byrokratia, luomusta saatava hinta, haasteet myyntikasvivaatimuksen kanssa

sekä korkeat tarkastusmaksut, nousivat esiin suurimmassa osassa haastatteluja. Lisäksi molemmat asiantuntijaroolissa haastatellut henkilöt kertoivat havainneensa näiden tekijöiden olevan merkittäviä ongelmia luomutuottajien keskuudessa yleisesti. Tältä pohjalta näiden tulosten voidaan todeta olevan melko luotettavia. Näihin aiheisiin liittyen haastateltavat kertoivat myös monia käytännön esimerkkejä, jotka tukivat tuloksia.

Suuremmalla varauksella täytyy suhtautua muihin esiin nousseisiin seikkoihin, joista keskusteltiin harvemmissa tai vain yhdessä haastattelussa. On mahdollista, että nämä ovat vain yksittäisten ihmisten kokemuksia ja ajatuksia eivätkä edusta suurempaa joukkoa. Tuloksiin on kuitenkin nostettu myös tällaisia asioita niiltä osin, kuin ne näyttäytyivät jollakin tavalla merkittävänä kokonaisuuden kannalta. Tutkimuksen tarkoituksena oli kuitenkin syventää ymmärrystä luomun kasvun haasteista, eikä luoda yleistettävää tietoa määrällisen tutkimuksen tapaan.

Lisäksi haastattelutilanteessa suullisesti kerrotun tiedon luotettavuuden arviointi on hankalaa etenkin, jos samaa tietoa ei ole saatavissa useista erilaisista lähteistä. Haastateltavien asenteet, odotukset ja erilaiset motiivit voivat vaikuttaa siihen, mitä haastatteluissa kerrotaan, minkälaisia asioita painotetaan, millainen kuva asioista halutaan antaa ja mitä jätetään sanomatta. Haastateltavien erilaiset lähtökohdat toivat toisaalta hyvin arvokasta tietoa ja näkemystä eri puolilta luomua, mutta toisaalta tämä luo myös tietyntylaisia haasteita tulosten koostamiseen ja niiden luotettavuuden arviointiin. Esimerkiksi luomuvihanneksia tuottavan viljelijän näkökulma ja ajatukset ovat osin hyvin erilaiset kuin suoramyyntiä harjoittavalla naudanlihantuottajalla. Ja toisaalta tavanomaiseen tuotantoon siirtyneen tilan suhtautuminen luomuun on hyvin erilainen kuin tilalla, jossa on vasta siirrytty luomutuotantoon.

Vuonna 2022 tehdyn kyselytutkimuksen perusteella koko Suomen tasolla suurimmat esteet luomuun liittymiselle olivat rikkakasviongelmat sekä byrokratia. Seuraavaksi merkittävimpiä tekijöitä olivat kiinnostuksen puute tai sopimattomuus omalle tilalle, alhainen tuotos-/satotaso, pieni peltoala, eläköityminen/tuotannon loppuminen ja kannattavuus. (Saarnivaara ym., 2022)

MTK:n luomubarometrissä vuonna 2024 esiin nostettiin huoli luomumarkkinoiden epävarmasta tilanteesta ja markkinoiden heikkenemisestä. Monet viljelijät kokivat luomutuotteiden hinnan liian alhaiseksi tuotantokustannuksiin nähden. Hallinnon ja viljelijöiden todellisuuden koettiin usein olevan kaukana toisistaan. Vastaajien kehittämistoiveet MTK:lle liittyivät markkinoiden kehittämiseen, byrokratian keventämiseen, luomun näkyvyyden ja imagon parantamiseen, yhteistyön parantamiseen ja taloudellisten kannustimien lisäämiseen. (Drozzin, 2024)

Vaikka edellä mainitut tutkimukset ja niiden tulokset eivät suoraan ole vertailukelpoisia tähän tutkimukseen, ovat tulokset osittain hyvinkin linjassa keskenään. Byrokratia nähdään yleisesti suurena ongelmana luomutuotannossa. Vuoden 2022 kyselytutkimuksen tuloksiin vaikuttaa todennäköisesti se, että kysely on suunnattu kaikille maataloille, ja vastaajina on myös sellaisia viljelijöitä, joilla ei joka tapauksessa olisi minkäänlaisia intressejä luomua kohtaan. MTK:n barometrissä nostettiin esiin monia seikkoja, jotka tukevat myös tämän tutkimuksen tuloksia. Vaikka kysymys koski sitä, miten MTK voisi auttaa luomualan kehittymisessä, olivat esiin nostetut tulokset hyvin linjassa sen kanssa, miten luomua tulisi kehittää tämän tutkimuksen tulosten mukaan.

Yksi tutkimuksen luotettavuuteen merkittävästi vaikuttava tekijä etenkin kvalitatiivisissa tutkimuksissa on tutkijan vaikutus haastateltaviin ja toisaalta myös haastateltavan vaikutus tutkijaan. Tätä kutsutaan reaktiivisuudeksi. (Kananen, 2015, s. 339) Tämä luotettavuuteen liittyvä riski tiedostettiin jo etukäteen ja pyrittiin ottamaan huomioon tutkimuksen suunnitteluvaiheessa. Haastattelutilanteessa tutkija vaikuttaa väistämättä suoraan haastateltaviin sekä siihen, miten ja mihin keskustelu etenee. Tutkijan rooliin tottumattomana teemahaastattelujen toteuttaminen ja tutkijan roolissa pitäytyminen ei missään nimessä ollut helppoa. Valmistautumisesta ja riskien tiedostamisesta huolimatta ei mitenkään voida sulkea pois sitä mahdollisuutta, että tutkija on vaikuttanut haastateltaviin tahtomattaan. On mahdollista, että tiedostamatta on esitetty johdattelevia kysymyksiä tai annettu haastateltavien vaikuttaa omaan toimintaan tutkijana. Lisäksi aina on olemassa tulkintavirheiden mahdollisuus niin aineiston keräämisessä, sen analysointivaiheessa kuin tulosten ja johtopäätösten esittämisessäkin.

Edellä mainituista rajoitteista huolimatta tutkimuksen voidaan katsoa antavan kokonaisuudessaan kohtalaisen luotettavan kuvan luomutuotannon kasvun haasteista Etelä-Savossa. Haastateltavien pienestä määrästä huolimatta toistuvasti esiin tuodut seikat ja näkökulmat lisäävät tulosten uskottavuutta.

Tämä tutkimus vastasi tarpeeseen luoda ajankohtaista ja paikallista tietoa luomutuotannon kasvua rajoittavista tekijöistä. Vaikka tutkimuksen aineisto oli rajallinen ja tulokset eivät ole suoraan yleistettävissä, viittaavat ne monilta osin laajempaan ilmiöön, joka vaikuttaa luomutuotannon kehitykseen koko Suomessa. Jatkotutkimuksissa voitaisiin vielä syventää ymmärrystä yksittäisistä merkittävistä luomun ongelmista tai tutkia ilmiötä määrällisin menetelmin yleistettävyyden parantamiseksi.

Lähteet

- Autio, S. & Iivonen, S. (2019). Luomutuotannosta eväitä ruokajärjestelmän kestävyysmuutokseen. *Tieteessä tapahtuu* (3), 43–46. <https://journal.fi/tt/article/view/80468/41023>
- Autio, S. (2020). *Hanki arvostusta ostamalla luomuruokaa!* <https://luomuinstituutti.fi/hanki-arvostusta-ostamalla-luomuruokaa/>
- Barbieri, P., Pellerin, S. & Nesme, T. (2017). Comparing crop rotations between organic and conventional farming. *Scientific Reports*, 7(13761). <https://doi.org/10.1038/s41598-017-14271-6>
- de Schaetzen, S. (2019). *Luomutuotanto ja kestävä kehityksen tavoitteet – Osa ratkaisua.* <https://proluomu.fi/wp-content/uploads/2019/10/osa-ratkaisua-raportti.pdf>
- Drozzin, L. (2024). *Luomubarometrin tulokset, kevät 2024.* MTK. <https://www.mtk.fi/documents/d/mtk/luomubarometri-kevat-2024>
- Etelä-Savon ELY-keskus. (n.d.). *Etelä-Savon alueellinen maaseudun kehittämissuunnitelma rahoituskaudelle 2023–2027.* <https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/50453141/Etel%C3%A4-Savon+alueellinen+maaseudun+kehitt%C3%A4missuunnitelma+rahoituskaudelle+2023%E2%80%932027.pdf/c6d165a0-2849-28f6-5738-f96826552266?t=1684232128439>
- Euroopan komissio. (2021). *Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja Alueiden komitealle luonnonmukaisen tuotannon kehittämistä koskevasta toimintasuunnitelmasta.* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0141R%2801%29>
- Euroopan komissio. (n.d.-a). *Luonnonmukainen tuotanto lyhyesti.* https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming/organics-glance_fi
- Euroopan komissio. (n.d.-b). *Organic action plan.* https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming/organic-action-plan_en?prefLang=fi
- European Commission. (2020). *Farm to Fork Strategy.* https://food.ec.europa.eu/document/download/472acca8-7f7b-4171-98b0-ed76720d68d3_en?filename=f2f_action-plan_2020_strategy-info_en.pdf
- European Commission. (n.d.-a). *Farm to Fork strategy.* https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en
- European Commission. (n.d.-b). *Organic action plan.* https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming/organic-action-plan_en
- FiBL. (2025a). *Data on organic area in worldwide.* The Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), Frick, Switzerland. <https://statistics.fibl.org/world/area-world.html>
- FiBL. (2025b). *Organic retail sales.* The Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), Frick, Switzerland. <https://statistics.fibl.org/world/retail-sales.html>

- Gattinger, A., Muller, A., Haeni, M. & Niggli, U. (2012). Enhanced top soil carbon stocks under organic farming. *PNAS*, 109(44), 18226–18231. <https://doi.org/10.1073/pnas.1209429109>
- Hagner, M., Rämö, S., Soinne, H., Nuutinen, V., Muilu-Mäkelä, R., Heikkinen, J., Heikkinen, J., Hyvönen, J., Ohralahti, K., Silva, V., Osman, R., Geissen, V., Ritsema, C.J & Keskinen, R. (2024). Pesticide residues in boreal arable soils: Countrywide study of occurrence and risks. *Environmental Pollution* 357. <https://doi.org/10.1016/j.envpol.2024.124430>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2014). *Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus.
- Hülsbergen, K.-J., Schmid, H., Chmelikova, L., Rahmann, G., Paulsen, H.M, Köpke, U. (2023). *Umwelt- und Klimawirkungen des ökologischen Landbaus*. https://literatur.thuenen.de/digbib_extern/dn065968.pdf
- IFOAM Organics International. (n.d.). *The four principles of Organic Agriculture*. <https://www.ifoam.bio/why-organic/shaping-agriculture/four-principles-organic>
- Iivonen, S., Ekroos, J., Hagner, M., Hyvönen, T., Järvinen, A., Palojärvi, A. & Toivonen, M. (2023). *Luomutuotannon vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen pohjoisessa maatalousympäristössä*. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 5/2023. Luonnonvarakeskus. https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/553104/luke-luobio_5_2023.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Iivonen, S., Koikkalainen, K. & Miettinen, A. (2021). Millaisin vaikutuksin neljäsosa Suomen pelloista luomuun vuoteen 2030 mennessä? *Luomulehti* (5), 42-43. <https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/547993/iivonen%2c%20Koikkalainen%20%26%20Miettinen%202021.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Iivonen, S., Niemeläinen, O., Kokkinen, M. & Jauhiainen, L. (2024). Yield variation and yield potential of organic arable crops in Finland derived from statistical data. *Agricultural and Food Science*, 33(3), 212–222. <https://doi.org/10.23986/afsci.146579>
- Kananen, J. (2015). *Opinnäytetyön kirjoittajan opas*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Karjalainen, A., Siimes, K., Leppänen, M. & Mannio, J. (2014). *Maa- ja metsätalouden kuormittamien pintavesien haitta-aineseuranta Suomessa*. <https://core.ac.uk/download/pdf/33733295.pdf>
- Luomuliitto. (23.9.2024). *Etelä-Savolle EU:n Paras luomualue -palkinto*. https://www.luomuliitto.fi/ajankohtaiset/etela-savolle_eun_paras_luomualue_palkinto
- Luonnonvarakeskus. (2024a). *Maatalous- ja puutarhayritysten rakenne 2024 (ennakko)*. <https://www.luke.fi/fi/tilastot/maatalous-ja-puutarhayritysten-rakenne/maatalous-ja-puutarhayritysten-rakenne-2024-ennakko>
- Luonnonvarakeskus. (2024b). *Kannattavuuskerroin (luomu/tavanomainen tuotanto)*. <https://www.luke.fi/fi/tilastot/indikaattorit/agrikaattori-maaseutuohjelman-indikaattorit-20142020/kannattavuuskerroin-luomutavanomainen-tuotanto>
- Luonnonvarakeskus. (n.d.). *Tilastotietokanta*. <https://statdb.luke.fi/PxWeb/pxweb/fi/LUKE/>

- Maa- ja metsätalousministeriö. (n.d.). *Luomu*. <https://mmm.fi/luomu>
- Mantere, N. (29.3.2019). *Luomupelloilla suuremmat ympäristöhyödyt*. <https://luomuinstituutti.fi/luomupelloilla-suuremmat-ymparistohyodyt/?lang=fi>
- Mantere, N. (15.6.2023). *Saksalaistutkimus: kasvihuonekaasupäästöt luomussa pienemmät*. <https://www.luomuliitto.fi/ajankohtaiset/saksalaistutkimus-kasvihuonekaasupaastot-luomussa-pienemmat>
- Markkanen, A. (27.3.2025). *Ajankohtaista ja muutokset luomuvalvonnassa*. Itäisen Suomen ELY-keskusten ja YT-alueiden teematilaisuus. <https://maaseutuverkosto.fi/wp-content/uploads/2025/02/Ita-Suomen-viljelijatukien-teemakoulutus-luomuvalvonta-ja-sitoumus-27.3.2025-.pdf>
- Pro Luomu. (n.d.-a). *Luomumerkki*. <https://proluomu.fi/mita-on-luomu/luomumerkki/>
- Pro Luomu. (n.d.-b). *Yhteiskunta hyötyy*. <https://proluomu.fi/mita-on-luomu/yhteiskunta-hyotyy/>
- Pro Luomu. (n.d.-c). *Luomu Suomessa*. <https://proluomu.fi/material/luomu-suomessa/luomu-suomessa-tilastot/>
- Pro Luomu. (n.d.-d). *Kuluttajabarometrit*. <https://proluomu.fi/material/luomu-suomessa/kuluttajabarometrit-2/>
- Pro Luomu. (n.d.-e). *Luomun vienti*. <https://proluomu.fi/material/luomu-suomessa/luomun-vienti/>
- Pro Luomu. (2025a). *Kansainvälisen luomumarkkinan vakaa kasvu jatkuu – arvo jo yli 136 miljardia euroa*. <https://proluomu.fi/kansainvalisen-luomumarkkinan-vakaa-kasvu-jatkuu-arvo-jo-yli-136-miljardia-euroa/>
- Pro Luomu. (2025b). *Luomumarkkina hakee suuntaa – vielä ei päästy uuteen nousuun*. <https://proluomu.fi/luomumarkkina-hakee-suuntaa-vela-ei-paasty-uuteen-nousuun/>
- Rajala, J. (2004). *Luonnonmukainen maatalous*. Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Rodale Institute. (n.d.). *Farming Systems Trial 40-Year Report*. https://rodaleinstitute.org/wp-content/uploads/FST_40YearReport_RodaleInstitute-1.pdf
- Ruokavirasto. (11.4.2022a). *Luomutuotannon valvonta*. <https://www.ruokavirasto.fi/yritykset/oppaat/luomutuotannon-valvonta/luomutuotannon-valvonta/>
- Ruokavirasto. (15.9.2022b). *Luomukasvintuotanto*. <https://www.ruokavirasto.fi/yritykset/oppaat/Luomukasvintuotanto/luomu-kasvintuotanto/>
- Ruokavirasto. (9.3.2022c). *Eläintuotannon ehdot*. <https://www.ruokavirasto.fi/yritykset/oppaat/luomuelain/elaintuotannon-ehdot/#id-2-luonnonmukaisen-elaintuotannon-tavoitteet-j>
- Ruokavirasto. (1.12.2023). *Luomuruokaa kuluttajille*. <https://www.ruokavirasto.fi/elintarvikkeet/ohjeita-kuluttajille/luomuruoka/>

- Ruokavirasto. (19.11.2024). *Luonnonmukaisen tuotannon korvaus*.
<https://www.ruokavirasto.fi/tuet/maatalous/peltotuet/luonnonmukainen-tuotanto/>
- Ruokavirasto. (2025a). *Luomuvälvönnän tilastot ja tietohaut*.
<https://www.ruokavirasto.fi/teemat/luomu/luomumaatilat/tilastot-ja-tietohaut/>
- Ruokavirasto. (2025b). Luonnonmukaisen maataloustuotannon valvonta 2025. *Viljelijäkirje 1/2025*.
https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/viljelijat/luomutilat/ajankohtaista/viljelijakirje_2025.pdf
- Ruokavirasto. (2025c). *Sitomusehdot: luonnonmukaisen tuotannon korvaus 2025*.
<https://www.ruokavirasto.fi/tuet/maatalous/peltotuet/luonnonmukainen-tuotanto/luonnonmukaisen-tuotannon-korvauksen-sitomusehdot/luonnonmukaisen-tuotannon-korvauksen-sitomusehdot-2025/#luonnonmukaisen-tuotannon-myyntikasvit>
- Saarnivaara, P., Pirttijärvi, R. & Kallinen, A. (2022). *Luomutuotannon kehitysnäkymät 2030*.
<https://mmm.fi/documents/1410837/80725294/Luomutuotannon+kehitysn%C3%A4kym%C3%A4t+-2030+060622.pdf/a718ffd5-f341-d4f8-b1c4-a035b870d770/Luomutuotannon+kehitysn%C3%A4kym%C3%A4t+2030+060622.pdf?t=1663659306243>
- Schrama, M., de Haanc, J.J., Kroonen, M., Verstegen, H. & Van der Putten, W.H. (2018). Crop yield gap and stability in organic and conventional farming systems. *Agriculture, Ecosystems and Environment*, 256, 123–130. <https://doi.org/10.1016/j.agee.2017.12.023>
- Skinner, C., Gattinger, A., Krauss, M., Krause, H-M., Mayer, J., van der Heijden, M.G.A & Mäder, P. (2019). The impact of long-term organic farming on soil-derived greenhouse gas emissions. *Scientific Reports* 9. <https://doi.org/10.1038/s41598-018-38207-w>
- Viitaharju, L, Kujala, S. & Törmä, H. (2017). *Luomutuotanto 2020 – Aluetaloudelliset vaikutukset ja asema julkisella sektorilla*. <http://hdl.handle.net/10138/229449>

Liite 1. Aineistohallintasuunnitelma

Opinnäytetyön aineistohallintasuunnitelma

Opinnäytetyön nimi: Luomutuotannon kasvua rajoittavat tekijät Etelä-Savossa
Opinnäytetyön tekijä: Elina Rahikainen

1 Opinnäytetyön aineiston kuvaus

Opinnäytetyön tutkimusaineisto kerätään haastattelujen avulla, eli kyseessä on haastattelututkimus. Haastateltavat ovat eteläsavolaisia viljelijöitä sekä muita toimijoita, jotka ovat tai ovat olleet aktiivisesti luomutuotannon kanssa tekemisissä.

Haastattelut toteutetaan ensisijaisesti verkossa Teams-sovelluksen kautta. Verkkohaastattelut tallennetaan, mikäli haastateltavat antavat luvan tallennukseen. Mikäli haastattelua ei saada toteutettua Teamsin kautta, se tehdään puhelimitse. Aineisto muutetaan tekstimuotoiseksi ja siitä poistetaan haastateltavien tunnistetiedot. Aineiston analysoidaan tekstimuotoisena. Mikäli haastateltava ei suostu haastattelun tallennukseen, haastattelusta tallennetaan kattavat kirjalliset muistiinpanot.

2 Aineiston tallennus ja säilytys

Tutkimusaineisto tallennetaan opinnäytetyön tekijän omalle salasanalla suojatulle tietokoneelle. Aineiston varmuuskopiointi tehdään erilliselle muistitikulle, jota säilytetään huolellisesti niin, ettei kenelläkään ulkopuolisella ole siihen pääsyä. Aineistoa käsitellään ainoastaan opinnäytetyön tekijän henkilökohtaisella tietokoneella.

Opinnäytetyön aineistoa käsittelee lähtökohtaisesti vain opinnäytetyön tekijä. Tarvittaessa aineistoa voi käsitellä myös opinnäytetyön ohjaaja. Aineistoa ei julkaista, eikä siihen ole muilla pääsyä.

3 Henkilötietojen ja arkaluonteisten tietojen käsittely

Tutkimusta tehdessä käsitellään henkilötietoja. Näitä ovat sähköpostiosoite, ääni ja ammattiin tai ammatinharjoittamiseen liittyvät tiedot, joiden kautta henkilöt voivat olla välillisesti tunnistettavissa. Äänen tallentamisen perusteena on haastattelujen nauhoitus, joka mahdollistaa haastatteluaineiston luotettavamman tallennuksen ja sitä kautta luotettavamat tulokset. Ammattiin ja tilanpitoon liittyvät tiedot ovat oleellisia tutkimuksen tulosten tarkastelun ja analysoinnin kannalta. Työtä varten kerätään ainoastaan välttämättömät henkilötiedot. Valmiissa opinnäytetyössä ei julkaista henkilötietoja.

Haastattelujen sopimista varten Etelä-Savon ELY-keskuksen kautta toimitetaan opinnäytetyön tekijälle haastatteluun suostuneiden viljelijöiden nimet sekä puhelinnumerot. Näitä henkilötietoja ei sisällytetä tutkimuksen aineistoon.

Henkilötietojen käsittelyä koskien on laadittu erillinen tietosuojailmoitus, joka toimitetaan haastateltaville ennen haastattelun tekemistä.

4 Aineiston omistajuus

Opinnäytetyön tekijä omistaa sekä opinnäytetyön aineiston että tulokset.

5 Aineiston jatkokäyttö työn valmistumisen jälkeen

Tutkimusaineistoa ei jatkokäytetä.

Tutkimusaineisto säilytetään vuoden ajan opinnäytetyön hyväksymispäivän jälkeen, ja sen jälkeen aineisto hävitetään.

Liite 2. Tutkimuksen tietosuojailmoitus

Tietosuojailmoitus: Luomutuotannon kasvua rajoittavat tekijät Etelä-Savossa

Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus

Tämän tietosuojailmoituksen tarkoituksena on antaa EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen edellyttämät tiedot Elina Rahikaisen opinnäytetyön tutkimuksessa käsiteltävistä henkilötiedoista, niiden käyttämisestä ja siitä, mistä kyseiset tiedot ovat peräisin.

Opinnäytetyön aiheena on luomutuotannon kasvua rajoittavat tekijät Etelä-Savossa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaiset tekijät rajoittavat luomutuotannon kasvua ja millaisin keinoin luomutuotannosta voitaisiin saada houkuttelevampi vaihtoehto viljelijöille.

Tutkimuksen aineisto kerätään haastattelujen avulla. Haastattelut toteutetaan lähtökohtaisesti Teams-sovelluksella tai tarvittaessa puhelimitse. Haastattelut nauhoitetaan, mikäli siihen saadaan haastateltavalta lupa. Tutkimusaineisto anonymisoidaan ja se tuhotaan vuosi opinnäytetyön julkaisemisen jälkeen, eikä ulkopuolisilla ole pääsyä aineistoon. Opinnäytetyötä ohjaa Monna Alatalo.

Tutkimuksen kesto: 1.1.2025–31.7.2025
Kyseessä on kertatutkimus.

Yhteyshenkilö tutkimusta koskevissa asioissa

Elina Rahikainen

(sähköposti)

(puhelinnumero)

Tutkimuksen suorittajat

Elina Rahikainen

Käsittelyn oikeusperuste

Henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen.

Henkilötietosisältö ja säilytysajat

Tutkimuksessa kerätään seuraavat tiedot:

- Haastateltavien sähköpostiosoitteet (kysytään puhelimesta haastattelua sovittaessa)
- Haastateltavan ammatillinen kokemus luomutuotannon parissa tai maatalan tuotantosuunta ja -tapa sekä kokoluokka (haastattelussa kerättävät taustatiedot)
- Haastateltavan kokemukset ja näkemykset (haastatteluaineisto)
- Haastateltavan ääni (Microsoft Teams)

Lisäksi Etelä-Savon ELY-keskuksen kautta toimitetaan opinnäytetyön tekijälle haastatteluun suostuneiden nimet ja puhelinnumerot haastattelujen sopimista varten. Näitä edellä mainittuja tietoja käytetään ainoastaan haastattelujen järjestämiseen.

Haastateltavien nimet, puhelinnumerot ja sähköpostiosoitteet sekä mahdollisesti opinnäytetyön tekijän ja haastateltavien väliset sähköpostiviestit hävitetään haastattelujen valmistumisen jälkeen, eikä niitä liitetä tutkimusaineistoon. Haastattelujen tallenteet tuhotaan, kun aineisto on saatu tallennettua tekstimuotoisena.

Tutkimusaineisto säilytetään opinnäytetyön valmistumisen jälkeen vuoden ajan, jonka jälkeen se hävitetään lopullisesti.

Rekisteröidyt

Rekisteröityinä ovat:

- Tutkimukseen osallistuvat viljelijät ja muut luomualan toimijat

Rekisterin tietolähteet

Kaikki tutkimusaineistoon sisällytettävät tiedot kerätään tutkimukseen osallistuvilta henkilöiltä itseltään.

Haastatteluun suostuneiden nimet ja puhelinnumerot on saatu Etelä-Savon ELY-keskuksen kautta haastattelujen sopimiseksi.

Henkilötietojen vastaanottajat

Henkilötietoja ei luovuteta ulkopuolisille.

Henkilötietojen vastaanottajia ovat:

- Haastatteluaineiston keräämiseen ja tallentamiseen käytetty palvelu on Microsoft Teams (Microsoft Oy)

Rekisterin suojauksen periaatteet

A Manuaalinen aineisto

Tutkimuksessa ei synny manuaalista aineistoa.

B Sähköinen aineisto

Verkkohaastattelut toteutetaan Microsoft Teamsin avulla. Haastattelut nauhoitetaan Teams-sovelluksessa ja tallenteet siirretään opinnäytetyön tekijän omalle salasamalla suojatulle tietokoneelle, johon muilla ei ole pääsyä. Sähköisen aineiston keräämiseen palveluihin tutkimuksen tekijällä on henkilökohtaiset käyttäjätunnukset.

Tietojen lainmukainen käsittely varmistetaan tietojen luokittelulla ja tietoaaineistojen käsittelysääntöjen mukaisella toimintatavalla.

Tutkimusaineistosta poistetaan tunnistetiedot mahdollisuuksien mukaan ennen analysointia.

Rekisterinpitäjä

Elina Rahikainen

(sähköposti)

(puhelinnumero)

Tietosuojavastaava

-

Automaattinen päätöksenteko

Rekisterissä ei tehdä automaattista päätöksentekoa.

Tietojen siirto EU:n tai ETA:n ulkopuolelle

Tietoja ei siirretä EU:n tai ETA:n ulkopuolelle.

Rekisteröidyn oikeudet ja niiden rajoittaminen

EU:n yleinen tietosuojasetus (2016/679) antaa rekisteröidylle seuraavat oikeudet:

Oikeus peruuttaa suostumuksen

Rekisteröidyllä on milloin tahansa oikeus peruuttaa suostumuksensa. Suostumuksen peruuttaminen ei vaikuta ennen suostumuksen peruuttamista suoritetun käsittelyn lainmukaisuuteen. (artikla 7)

Oikeus saada pääsy tietoihinsa

Rekisteröidyllä on oikeus saada rekisterinpitäjältä vahvistus siitä, käsitelläänkö häntä koskevia henkilötietoja. Rekisteröidyllä on oikeus saada pääsy tietoihinsa. Tarkastusoikeudesta voidaan periä maksu tai siitä voidaan kieltäytyä, jos pyynnöt ovat ilmeisen perusteettomia tai kohtuuttomia, erityisesti jos niitä esitetään toistuvasti. (artikla 12 ja artikla 15)

Oikeus tietojen oikaisemiseen

Rekisteröidyllä on oikeus vaatia rekisterissä olevan virheellisen tiedon oikaisemista (artikla 16). Korjaamispyyntö tehdään kirjallisesti. Joissain tietojärjestelmissä henkilö pystyy myös itse korjaamaan omat tietonsa.

Oikeus tietojen poistamiseen

Rekisteröidyllä on oikeus vaatia henkilötietojensa poistamista, jos yksi seuraavista toteutuu (artikla 17):

- Henkilötietoja ei enää tarvita niihin tarkoituksiin, joita varten ne kerättiin tai joita varten niitä muutoin käsiteltiin.
- Rekisteröity peruuttaa suostumuksen, eikä käsittelyyn ole muuta laillista perustetta.
- Rekisteröity vastustaa käsittelyä eikä käsittelyyn ole olemassa perusteltua syytä (artikla 21).
- Henkilötietoja on käsitelty lainvastaisesti.
- Henkilötiedot on poistettava unionin oikeuteen tai jäsenvaltion lainsäädäntöön perustuvan rekisterinpitäjään sovellettavan lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi.

Rekisteröidyllä kuitenkin ei ole oikeutta tietojen poistamiseen tutkimuksissa, mikäli tietojen poistaminen todennäköisesti estää kyseisen käsittelyn tai vaikeuttaa sitä suuresti.

Oikeus käsittelyn rajoittamiseen

Rekisteröidyllä on oikeus käsittelyn rajoittamiseen, jos yksi seuraavista toteutuu (artikla 18):

- Rekisteröity kiistää henkilötietojen paikkansapitävyyden, jolloin käsittelyä rajoitetaan ajaksi, jonka kuluessa rekisterinpitäjä voi varmistaa niiden paikkansapitävyyden.
- Käsittely on lainvastaista ja rekisteröity vastustaa henkilötietojen poistamista ja vaatii sen sijaan niiden käytön rajoittamista.
- Rekisterinpitäjä ei enää tarvitse kyseisiä henkilötietoja käsittelyn tarkoituksiin, mutta rekisteröity tarvitsee niitä oikeudellisen vaateen laatimiseksi, esittämiseksi tai puolustamiseksi.
- Rekisteröity on vastustanut henkilötietojen käsittelyä artikla 21 kohdan nojalla odotettaessa sen todentamista, syrjäyttävätkö rekisterinpitäjän oikeudet perusteet rekisteröidyn perusteet.

Oikeus siirtää tiedot järjestelmästä toiseen

Rekisteröidyllä on oikeus saada koneluettavassa muodossa häntä koskevat henkilötiedot, jotka hän on rekisterinpitäjälle toimittanut, mikäli käsittely perustuu suostumukseen ja käsittely tapahtuu automaattisesti. (artikla 20)

Pyynnöt näiden oikeuksien käyttämiseen osoitetaan:

Yhteystiedot
Elina Rahikainen
(sähköposti)
(puhelinnumero)

Oikeus tehdä valitus

Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus tietosuojavaltuutetun toimistolle. Lisätietoja <https://tietosuoja.fi/>.

Liite 3. Saatekirje**Luomutuotannon kasvua rajoittavat tekijät Etelä-Savossa**

Tutkimushaastatteluun osallistuminen

28.3.2025

Olen Elina Rahikainen ja opiskelen agrologiksi Hämeen ammattikorkeakoulussa. Teen opinnäytetyötä, jonka aiheena on luomutuotannon kasvua rajoittavat tekijät Etelä-Savossa. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, millaiset tekijät rajoittavat Etelä-Savossa luomutuotannon kasvua ja millaisin keinoin luomutuotannosta voitaisiin saada houkuttelevampi vaihtoehto viljelijöille. Tutkimuksen tilaajana toimii Etelä-Savon ELY-keskus. Tutkimuksessa kerätään haastattelututkimusaineisto lähtökohtaisesti Teams-sovelluksella. Mikäli tämä ei onnistu, voidaan haastattelut toteuttaa myös puhelimitse. Haastattelut nauhoitetaan, mikäli annat siihen luvan. Opinnäytetyötä ohjaa Monna Alatalo.

Haastattelun arvioitu kesto on alle puoli tuntia. Haastattelu aika on sovittu erikseen.

Opinnäytetyöhön osallistuminen on vapaaehtoista ja voit keskeyttää osallistumisesi milloin vain. Sinulle ei aiheudu seuraamuksia, jos et osallistu opinnäytetyön tutkimukseen tai keskeytät osallistumisesi. Ennen keskeytystä kerättyä aineistoa voidaan kuitenkin käyttää opinnäytetyössä, mikäli muuta ei sovita. Aineistoa käsitellään luottamuksellisesti ja hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti.

Opinnäytetyön henkilötietojen käsittely kuvataan tietosuojailmoituksessa, joka on toimitettu sinulle samassa sähköpostissa tämän saatekirjeen kanssa.

Mikäli sinulla on kysyttävää haastatteluihin tai opinnäytetyöhön liittyen, vastaan mielelläni. Kiitos jo etukäteen osallistumisestasi!

Terveisin

Elina Rahikainen
(puhelinnumero)
(sähköposti)

Liite 4. Tutkimushaastattelun teemat

Teemarunko:

Taustatiedot

Luomun kiinnostavuus/houkuttelevuus

Merkittävimmät ongelmat luomussa

Byrokratia

**Kannattavuus,
markkinat ja tuet**

**Tuotannolliset ja
muut tekijät**

Etelä-Savon alueelliset tekijät ja kehityskohteet